

***A terrorizmus elleni küzdelem és az emberi jogok
sérelmének egyensúlya az Emberi Jogok Európai
Bíróságának joggyakorlatában***

Tudományos Diákköri Dolgozat

„(...) a terrorizmus a demokratikus politikai berendezkedés trójai falova, amelyet a szabadságjogok révén lehet abba becsempészni.”¹

¹ KARDOS Gábor: *Miért nehéz a terrorizmus ellen jogi eszközökkel védekezni?* In: VADAI Ágnes (szerk.): *Terrorizmus. A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás.* Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapest, 1999. 76. o.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	5
1. A terrorizmus fogalma	6
1.1. A fogalomalkotás nehézségei	6
1.2. A terrorizmus fogalmának jogi szempontú megközelítése.....	7
1.3. A terrorizmus fogalma a nemzetközi jogban.....	10
1.3.1. Az ENSZ által alkotott definíciók	10
1.3.2. A terrorizmus definíciója az Európa Tanács szerint.....	12
2. A terrorizmus elleni küzdelem az Európa Tanácsban	14
2.1. A terrorizmus kérdése az Európa Tanács napirendjén	14
2.2. Az Európa Tanács terrorizmus elleni küzdelmének pillérei.....	14
2.2.1. A jogi fellépés megerősítése	14
2.2.2. Az alapvető értékek védelme	15
2.2.3. A terrorizmus felszámolása	15
2.3. Az Európa Tanács terrorizmussal kapcsolatos legfőbb jogi dokumentumai.....	15
2.3.1. Európai egyezmény a terrorizmus visszaszorításáról	15
2.3.2. Európai egyezmény a terrorizmus megelőzéséről	16
2.3.3. Európai egyezmény a pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról..	17
2.4. A CODEXTER	17
3. A terrorizmus elleni küzdelem és az emberi jogok sérelmének kapcsolata	19
3.1. Az emberi jogokról általában	19
3.2. A jogsértések csoportosítása a „sértetti kör” alapján	21
3.2.1. A terrorcselekménnyel gyanúsítottak vagy vádlottak, ill. terrorcselekmény elkövetése miatt elítéltek ellen, fogva tartásuk során elkövetett jogsértések köre	21
3.2.2. A terrorizmus áldozatainak okozott jogsértések	22
3.2.3. A terrorizmus prevenciója	22
3.3. A terrorizmus és az emberi jogok viszonya.....	25
3.4. A terrorizmus elleni küzdelem normatív keretei	26
3.5. Az emberi jogok korlátozása	26
3.5.1. A polgári és politikai jogok csoportosítása.....	26
3.5.2. Az alapjogok korlátozásának nemzetközi jogi tesztje	26
4. Az EJEE-ben szereplő egyes emberi jogokkal szembeni kihívások	29

4.1. Kínzás tilalma	29
4.1.1. A kínzás tilalmáról általában	29
4.1.2. A kínzás tilalma a Strasbourg-i Bíróság gyakorlatában.....	30
4.1.3. Összegzés.....	34
4.2. Szabadsághoz és biztonsághoz való jog	36
4.2.1. A szabadsághoz és biztonsághoz való jogról általában	36
4.2.2. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog a Strasbourg-i Bíróság gyakorlatában....	38
4.2.3. Összegzés.....	41
Záró gondolatok	43
Irodalomjegyzék.....	44
Felhasznált jogszabályok, bírói döntések.....	47

Bevezetés

A terrorfenyegetettség a XXI. századra globális méretű jelenséggé nőtte ki magát. E problémával minden állam szembesül napjainkban – kulturális értékeitől, politikai berendezkedésétől és a szűkebb politikai kontextustól függetlenül. Minthogy a mai, „megváltozott világ” újfajta kihívások elé állítja a nemzetközi közösséget, egyre inkább tarthatóvá válik az az álláspont, miszerint nagyobb mértékű szabadságkorlátozás fogadható el indokoltnak a nemzetbiztonsági érdekek védelme során.

Mindemellett, a terrorizmus elleni küzdelemben a demokratikus államoknak figyelembe kell venniük azokat az alapvető jogokat, amelyeken politikai rendszerük alapul. Szabadság kontra biztonság? E két érték között az egyensúlyt megtalálni nem könnyű. Dolgozatomban, az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatát segítségül hívva igyekszem bemutatni, hogy miként valósul meg regionális szinten az emberi jogok védelme a „terrorizmus korában.”

Elsőként a kérdés elméleti háttérével foglalkozom, így a terrorizmus fogalmának tisztázása után az ide vonatkozó nemzetközi szerződéseket mutatom be. Ezt követően rátérek az Európa Tanács terrorizmus elleni küzdelmére, majd az *Emberi Jogok Európai Egyezményében* deklarált egyes alapjogok közül a kínzás tilalmát, valamint a szabadsághoz és biztonsághoz való jogot elemzem részletesebben.

1. A terrorizmus fogalma

1.1. A fogalomalkotás nehézségei

A terrorizmus definíciójának tisztázása mind a mai napig nem problémamentes, még a témával foglalkozó szakemberek sem magabiztosak a fogalomalkotás tekintetében. Annyi azonban bizonyos, a *terror* kifejezés latin eredetű szó, mely eredetileg ijedtséget, rémületet, rémhírt jelentett, míg napjainkban leginkább a borzalmat, az erőszakot, a félelmet és a fenyegetést sugallja.

A terrorizmus explicit meghatározását többek között az bonyolítja, hogy a különféle terrorcselekmények mind körülményeikben és módszereikben, mind céljaikban és eredményeikben különbözőek. Ellenben az kétségtelenül elmondható, hogy a terrorizmusnak két szükségszerű eleme mindenképpen van. Az egyik a motívuma, melyet mindig valamilyen leszámolási, megfélemlítési, visszacsapási szándék képez. A másik karakterisztikus jellemzője pedig az a politikai, ideológiai vagy vallási eszme, amely az erőszak legitimációját adja. Emellett, a terrorizmust minden esetben valamilyen rejtett szándék is kíséri, mely rendszerint a hatalom megszerzésére irányul, nem pedig egy célpont vagy célszemélyek megsemmisítésére – ez utóbbi pusztán eszközcselekmény.

Továbbá, napjainkban rendszerint jellemző a terrortámadásokra a nyílt erőszak, a fegyveres jelleg, a fenyegetés, a széleskörű nyilvánosság és a túszejtés; magukat a terroristákat pedig a szervezett csapatmunka, a jelentős anyagi bázis és az összetett konspiráció jellemzi.² Eszerint, *Paul Kamolnick* olyan kriminális magatartásként tekint a terrorizmusra, amely a jogellenes és erőszakos összeesküvések egy újabb megjelenési formája. Meglátása szerint, a terroristák véletlenszerű megsemmisítő merényleteikről a tömegmédia képi világa, valamint azonnali elérhetősége segítségével üzennek hathatósan a polgári lakosságnak. Ha pedig ezáltal a lakosság megfélemlítése sikerül, és ennek folytán döntési szabadsága valamilyen téren beszűkül, akkor a terrorista cselekmény már el is érte célját.³

A terrorizmusnak számos motivációja lehet, eszerint megkülönböztethetünk politikai, etnikai, faji alapú, nacionalista indíttatású, ideológiai érdekű, vallási fanatizmusban

² HAVASI Zoltán: *A terrorizmus és a jog*. In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, ZMNE, 2003. 4. sz., 1. o.

³ MARIAN, I.: *Protecting Human Rights and International Humanitarian Law in the Fight against Terrorism*. Contemporary Readings in Law and Social Justice. Vol. 4:174-179 (2012), 175. o.

gyökerező, pszichológiai, jogi alapokat felhasználó, gazdasági érdekeltségű, szociológiai indoklású és katonai terrorizmust.⁴

Ebből is látszik, a terrorizmusra tekinteni számos diszciplína szemszögéből lehet, ám témám szempontjából a politikai, és főképp a jogtudományi szempontú vizsgálódás bír jelentőséggel.

Ami a terrorizmus politikatudományi megközelítését illeti: egy olyan társadalmi jelenségről van szó, amely szándékos és módszeres erőszak alkalmazásával olyan merényleteket visz véghez, vagy olyan merényletek elkövetésével fenyegetőzik, melyek alkalmasak arra, hogy az adott terrorszervezet céljainak megfelelő politikai döntések meghozatalát kikényszerítsék.⁵ Vagy másképpen: a terrorizmus egy társadalom véletlenszerűen kiválasztott tagjai ellen irányuló, megfélemlítési célzatú, politikai erőszakot testesíti meg.⁶ A terrorizmus nem magát az államot, hanem annak politikai autoritását támadja, úgy, hogy a társadalom irányítói és az „állam cselekvőképessége” iránt táplált bizalmat lerombolja, és ezáltal ellehetetleníti, hogy az állam tényleges kontrollt gyakoroljon az események felett.⁷

1.2. A terrorizmus fogalmának jogi szempontú megközelítése

Jogi szempontból, a terrorizmus lényegében egy kísérlet a demokrácia és a jogállamiság megdöntésére, olyan rendkívüli cselekmények véghezvitelével, melyek arra készítetik a demokratikus társadalmat, mind békeidőben – amikor a normál jogrend szabályai uralkodnak –, mind rendkívüli állapot idején, hogy különféle kényszerítő intézkedéseket foganatosítson azért, hogy meg tudja védeni önmagát. A terrorizmus a demokrácia és a jogállamiság pilléreit támadja – azokat, melyeken az emberi jogok is alapulnak.⁸

Bár a nemzetközi közösséget hosszú ideje érintik a terrorizmus kapcsán felmerülő problémák, még mindig nincs a terrorizmusnak egyetemesen elfogadott jogi definíciója. Így pl. 1936 és 1981 között százkilenc terrorizmus-fogalom született, és azóta ez a szám csak

⁴ BODA József: *A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei*. In: Rendvédelmi-történeti Füzetek, 2007. 16. sz., 47. o.

⁵ BARTKÓ Róbert: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*. PhD értekezés, SZE-ÁJK, 2011. 23. o.

(http://www.sze.hu/~smuk/DoktoriIskola/Fokozatszerzes/BartkoR/PhD%20disszertacio_Bartko%20R_20110426.pdf, letöltés: 2013-10-22)

⁶ MIKLÓSI Zoltán: *A terrorizmus elleni „háború” és az emberi jogok*. (MIKLÓSI I.) In: Fundamentum, 2004. 3. sz., 43. o.

⁷ MIKLÓSI Zoltán: *Terrorizmus, alkotmányosság, szuverenitás*. (MIKLÓSI II.) In: Fundamentum, 2005. 3. sz., 180. o.

⁸ SIKUTA, J.: *Threats of Terrorism and the European Court of Human Rights*. (SIKUTA I.) European Journal of Migration and Law. Vol. 10:1-10 (2008), 1. o.

gyarapodott. A sokféleséget mi sem szemlélteti jobban, hogy csak az Amerikai Egyesült Államok (a továbbiakban: USA) terrorizmussal foglalkozó államszervei is, mintegy fél tucat, teljességgel különböző fogalommal operálnak.

A tárgykörben született számos nemzetközi szerződés közül egyik sem tesz kísérletet a terrorizmus definiálására, hanem mindegyik egyes cselekmények kriminalizációját tűzi ki célul, valamint azt, hogy megkönnyítse a kiadatást és az elkövetőkkel szembeni büntetőeljárás lefolytatását.

A terrorizmus elleni, országhatárokon átívelő jogi fellépés – és az ezzel párhuzamosan az átfogó fogalomalkotás – egyes történelmi jelentőségű merényletek által került a nemzetközi jog látóterébe. Így a III. Napóleon császár elleni támadás hatására született meg 1856-ban a *belga merényleti záradék*, amely rögzítette, hogy az uralkodó s annak családja ellen elkövetett cselekmény nem politikai bűncselekmény, ezért annak elkövetője kiadható.⁹

A terrorizmus emberi jogokra gyakorolt hatása sem új keletű jelenség. Mint ahogyan arra *Kalliopi Koufa*, az Egyesült Nemzetek Szervezete (a továbbiakban: ENSZ) Emberi Jogi Főbiztosságának különleges megbízottja is utalt: „Az „állam alatti” vagy másképpen, „egyéni” terrorizmus fogalma 1878 és 1881 között jelent meg, és az idő folyamán a terrorista merényletek állandó velejárójává vált, először a cári Oroszországban, azután Európa szerte és végül az USA-ban. E definíció magában foglalta az államellenes terrorista politikát, melyre magát az államot, a törvényeket és a magántulajdont elutasító, anarchista ideológia és filozófia volt nagy hatással.”¹⁰

Még a második világháború előtt sor került arra, hogy megkíséreljék a terrorizmus által a nemzetközi jog elé állított kihívások leküzdését. Miután 1934-ben Marseilles-ben terroristák megölték Sándor jugoszláv királyt és Barthou francia külügyminisztert, a Népszövetség keretein belül, 1937. november 16-án napvilágot látott az *Egyezmény a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről*.¹¹ Bár a konvenció soha nem lépett hatályba, mégis mérföldkőnek számított abban a tekintetben, hogy megpróbálta a jog tiszta fogalmi rendszerével megalkotni a terrorizmus definícióját.¹² Az egyezmény három lényeges kötelezettséget¹³ vázolt fel az államok számára: a megelőzést; az egyetemes jellegű üldözést –

⁹ KARDOS i. m. 77. o.

¹⁰ EICKE, T.: *Terrorism and Human Rights*. European Journal of Migration and Law. Vol. 4:449-467 (2003), 450. o.

¹¹ Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism; Genf, 1937

¹² GALICKI, Z.: *International Law and Terrorism*. American Behavioral Scientist. Vol. 48:743-757 (2005), 744. o.

¹³ Egyezmény a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről 1. cikkely (1) bek., 10. cikkely, 8. cikkely (4) bek., 9. cikkely (1) bek.

függetlenül az elkövető állampolgárságától és az elkövetés helyétől; valamit a kiadatást és a felelősségre vonást.¹⁴

A terrorizmus kérdésével – ilyen vagy olyan formában – 1972 óta foglalkozik az ENSZ napirendi szinten, amikor is tizenegy izraeli sportolót raboltak el, majd öltek meg terroristák a müncheni olimpiai játékok ideje alatt.¹⁵ Már az ENSZ Alapokmánya¹⁶ említést tesz a terrorizmus kérdéséről: megtiltja tagállamainak, hogy terrorcselekményeket ösztönözzenek, vagy ilyen cselekményekben részt vegyenek, az 1954-es ENSZ Kódex pedig nemzetközi bűncselekménynek minősíti a terrorizmust.

1963-ban született meg az *Egyezmény a repülőgépek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és bizonyos egyéb tevékenységekről (ún. Tokiói Egyezmény)*,¹⁷ mely első volt a légi terrorizmus leküzdését célzó nemzetközi szerződések sorában. A Tokiói Egyezmény hatálya alá olyan cselekmények tartoznak, melyek vagy a repülőgépen tartózkodó személyek testi épségét, ill. vagyontárgyaikat, vagy a repülőgép rendjét veszélyeztetik. A szerződés a joghatóság kérdését is tisztázza: azokra az esetekre vonatkozik, amikor a repülőgép működésben van, a nyílt tenger felett repül, vagy ha államterületen kívül repül.¹⁸

A Tokiói Egyezmény javított változatának tekinthető az 1970-ben elfogadott *Hágai Egyezmény*, mely a repülőgépek eltérítésével foglalkozik.¹⁹ Az egyezmény kimondja, hogy bűncselekményt követ el, aki jogtalanul – így erőszakkal, fenyegetéssel, vagy megfélemlítéssel - légi járművet hatalmába kerít, fölötte az ellenőrzést megszerzi, vagy erre kísérletet tesz.²⁰

A következő terrorizmussal kapcsolatos nemzetközi szerződés az 1971-ben elfogadott *Montreali Egyezmény*,²¹ melynek célja, a polgári repülés biztonságát veszélyeztető cselekmények üldözése.

1979-ben látott napvilágot az ENSZ égisze alatt a *Túzszedés Elleni New Yorki Egyezmény*,²² mely definiálja a túzszedés fogalmát, továbbá bővebben tárgyalja a joghatóság és a kiadatás kérdését.

¹⁴ VADAI Ágnes: *A terrorizmus kérdése az ENSZ által elfogadott nemzetközi egyezményekben*. In: VADAI Ágnes (szerk.): *Terrorizmus. A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás*. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapest, 1999. 88. o.

¹⁵ EICKE i. m. 450. o.

¹⁶ Charter of the United Nations; San Francisco, 1945, 2. cikk (4) bek.

¹⁷ Convention on Offences and Certain Acts Committed on Board Aircraft; Tokió, 1963

¹⁸ Tokiói Egyezmény I. fejezet 1. cikkely (2) bek.

¹⁹ Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircrafts; Hága, 1970

²⁰ Hágai Egyezmény I. cikkely

²¹ Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation; Montreal, 1971

²² International Convention against the Taking of Hostages; New York, 1979, 1., 5. és 8-9. cikkely

A fentiek alapján megállapítható, hogy az ENSZ-en belül csupán szektoriális jellegű egyezmények elfogadására került sor, melyek nem minden esetben segítenek a szervezet eredendő céljainak maradéktalan beteljesítésében.

1.3. A terrorizmus fogalma a nemzetközi jogban

1.3.1. Az ENSZ által alkotott definíciók. A terrorizmusra leginkább olyan erőszakos cselekményként lehet tekinteni, amely egyes politikai célok elérésére a civil lakosságot használja fel eszköz gyanánt. Bár egyelőre a nemzetközi jogban még nem került sor a terrorizmus átfogó definiálására, születtek nyilatkozatok, határozatok és szektoriális egyezmények, melyekben különféle speciális szempontok figyelembe vételével sor kerül a kérdés szabályozására (pl. a repülőgépek fedélzetén elkövetett bűncselekmények, a repülőgépek eltérítése, a polgári repülés biztonságát veszélyeztető cselekmények üldözése vagy a túszszedés).

Az ENSZ Közgyűlése 1994-ben alkotta meg határozatát²³ a nemzetközi terrorizmus megszüntetése érdekében foganatosítandó intézkedésekről. E határozat kimondta, hogy „a terrorizmus olyan bűnös cselekményeket foglal magában, amelyek vagy a közvélemény, vagy az emberek egy meghatározott csoportja, vagy egyes különleges személyek szándékos, vagy előre látható megfélemlítésével provokálják az államot, politikai célok elérése érdekében. Ezen cselekmények semmilyen körülmények között sem igazolhatóak, függetlenül attól, hogy politikai, filozófiai, ideológiai, faji, etnikai, vallási vagy egyéb jellegű érvet hoznak fel az alátámasztásukra.”²⁴

Tíz évvel később, az ENSZ Biztonsági Tanácsa határozatában²⁵ úgy utalt a terrorizmusra, mint „olyan egyenes szándékkal elkövetett, a polgári lakosság ellen irányuló, eredményét tekintve halálos kimenetelű, súlyos testi sértést okozó vagy túszszedést megvalósító bűnös cselekményre, melynek célja, hogy vagy a közvélemény, vagy az emberek egy meghatározott csoportja, vagy egyes különleges személyek szándékos, vagy előre látható megfélemlítésével provokálja az államot, megfélemlítse a lakosságot, illetőleg arra kényszerítse a kormányzatot ill. valamelyik nemzetközi szervezetet, hogy valamit tegyen, vagy ne tegyen.”²⁶

Az ENSZ Közgyűlése jelenleg is dolgozik egy olyan egyetemes, terrorizmus ellenes nemzetközi szerződés elfogadásán, amely kiegészíthetné a hatályban lévő, szektoriális jellegű,

²³ A/RES/49/60; ENSZ Közgyűlés 46/60 sz. határozat

²⁴ ENSZ Közgyűlés 49/60. sz. határozat 1. cikk (3) bek.

²⁵ S/RES/1566 (2004); ENSZ Biztonsági Tanács 1566 (2004). sz. határozat

²⁶ ENSZ Biztonsági Tanács 1566 (2004). sz. határozat 3. cikk

terrorizmus elleni egyezményeket. A tervezet 2. cikke kibővíti a terrorizmus definícióját, mely úgy szól, hogy „jogellenesen és szándékosan okozott, megkísérelt vagy fenyegetést alkalmazó cselekmény; amely halált, vagy súlyos testi sértést okoz bárkinek; vagy súlyos kárt okoz a köz- vagy a magántulajdonban – ideértve a közterületeket, az állami és kormányzati létesítményeket, a tömegközlekedést, az infrastruktúrát és a környezetet –, vagy olyan kárt tesz bármilyen tulajdonban, területben, létesítményben vagy rendszerben, amely súlyos gazdasági kárt okoz vagy ilyen kár bekövetkezését vetíti előre; és az eset körülményeiből megállapítható, hogy az a cselekmény célja, hogy megfélemlítsék a lakosságot, ill. arra kényszerítsék a kormányzatot vagy egy nemzetközi szervezetet, hogy valamit tegyen, vagy ne tegyen.”²⁷ A tervezet a későbbiekben tovább részletezi a terrorizmus definícióját, így többek között szól a támadásban való bűnrészességről és mások szervezéséről, irányításáról is. Bár az ENSZ tagállamok között a tervezet számos rendelkezésével kapcsolatban egyetértés van, mégsem született eddig konszenzus a teljes szöveg elfogadásáról, ugyanis a tagállamok eltérő nézeteket vallanak a tekintetben, hogy a nemzeti felszabadító mozgalmak beletartozzanak-e a szerződés tárgyi hatálya alá. Az egyeztetések jelenleg is folynak, mivel számos állam a belső jogában mind a mai napig teljesen más elemek figyelembe vételével definiálja a terrorizmust.²⁸

Az egységes és univerzális definícióalkotás azért ennyire problematikus, mert a terrorizmus egyszerre visel magán politikai és ideológiai jegyeket, valamint mert a nemzetközi közösség értékrendszerei meglehetősen eltérőek. Mint ahogyan azt *Kalliopi Koufa* is megjegyezte: „A a terrorizmusnak nincsen univerzális szinten elfogadott fogalma, és e folyamat felgyorsulása addig nem is várható, amíg a tudósok és a szakértők ennyire eltérő aspektusokból közelítenek a jelenség felé, és amíg a nemzeti kormányok csak abban az esetben foglalkoznak a terrorizmus kérdésével, ha a merényletek az ő érdekeiket közvetlenül érintik, miközben közömbösek maradnak akkor, ha más államot ér terrortámadás. Mindezek ellenére azonban kétség sem férhet hozzá, hogy a legfőbb nehézséget az görgeti a fogalomalkotás útjába, hogy folyamatos ellentét feszül a nemzeti felszabadító mozgalmak motívumai, és azon indokok között, amelyek a terrorista erőszak igazolására szolgálnak. Emiatt a jogos és a jogellenes, a „jó út” és a „rossz út” közötti határvonal megrajzolása meglehetősen nehézvé válik. Mindemellett, a definiálás játékában igen magas politikai tétek forognak kockán, így a fogalomalkotás rendszerint zsákutcába torkollik, és rendszerint

²⁷ A/59/894; Draft Comprehensive Convention against International Terrorism; 2. cikk (1) bek

²⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: *Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism*. Fact Sheet No. 32. 5-7. o. (<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>, letöltés: 2013-10-25)

beigazolódni látszik az a nemzetközi jogirodalomban gyakorta elő-előbukkanó frázis, miszerint „aki az egyik ember szemében terrorista, az a másik ember szemében szabadságharcos.”²⁹

Ez utóbbi felfogás azonban a 2001. szeptember 11-én, New York-i World Trade Center és a washingtoni Pentagon ellen elkövetett terrortámadások után tarthatatlanná vált. Ezen merényletek és az általuk előtérbe kerülő problémák, sokkal inkább érintették az egész nemzetközi közösséget, mintsem csupán az USA-t. Ennek legfőbb okai, hogy a támadások mérete addig egészen példa nélküli volt; továbbá, a merényleteket az USA, a világ egyetlen fennmaradt szuperhatalma ellen követték el; és végül a legfontosabb, ahogyan arra az utólagos nyomozás fényt derített: a tervezési és az előkészületi munkálatok nemzetközi dimenziókban folytak, minthogy az elkövetők a támadások előtt világszerte más-más államokban tartózkodtak, és világszerte más-más államokban képezték ki őket a merényletekre.³⁰

Továbbá, még az is újszerű volt a 2001. szeptember 11-ei tragédiában, hogy nem kötődött szorosan semmiféle lokális konfliktushoz vagy jól beazonosítható csoporttörekvéshez, mint pl. állami autonómia eléréséhez, így az USA-t ért támadás háttere nem volt felvázolható olyan könnyedén, mint a korábbi terrortámadásoké. Ez kettős következménnyel járt: egyfelől a támadás magyarázata súlytalanná vált, miszerint „civilizációk harcáról” van szó, másfelől, hogy az érintett társadalmakban a szubjektív fenyegetettségérzet szintje jelentősen megnőtt.³¹

1.3.2. A terrorizmus definíciója az Európa Tanács szerint. Témám szempontjából fontosnak tartom megjegyezni, hogy a terrorizmus pontos fogalmára sem az *Emberi Jogok Európai Egyezménye*³² (a továbbiakban: EJEE) nem utal, sem az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB, Strasbourgi Bíróság vagy Bíróság) nem dolgozta azt ki. A Strasbourgi Bíróság így esetről esetre vizsgálja, hogy mely cselekmények tekinthetők terrorcselekménynek és melyek nem minősülnek annak.³³

Ellenben, a Miniszteri Bizottság egyik ajánlásában³⁴ meghatározza a terrorcselekmény fogalmát: „bármely erőszakos vagy erőszak alkalmazásával fenyegetőző; egyénileg vagy

²⁹ EICKE i. m. 451. o.

³⁰ EICKE i. m. 451. o.

³¹ MIKLÓSI I. i. m. 44. o.

³² European Convention on Human Rights; Róma, 1950

³³ Council of Europe Committee of Ministers: *Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism*. Council of Europe Publishing, 2002, 16. o.

³⁴ Recommendation 1426 (1999), European Democracies Facing up to Terrorism

csoportosan elkövetett támadás; amely irányulhat egy állam, annak szervei, annak lakossága, vagy a lakosság egy meghatározott csoportja ellen; és amelyet vezérelhet szeparatista törekvés, szélsőséges ideológiai eszme, fanatizmus vagy egyéb irracionális és szubjektív tényező; továbbá, mely arra irányul, hogy rémületet keltsen az állami hatóságokban, a társadalom egyes tagjaiban vagy csoportjaiban, illetőleg a lakosság egészében.”³⁵

A terrorizmussal szembeni hatékony, globális fellépéshez világszintű kompromisszumokra lenne szükség, és mivel e kompromisszumok lehetősége napjainkban nem reális, ezért úgy vélem, érdekesebb a regionális – és a nemzetközi jogban egyébként példaértékű – emberi jogvédelmi rendszert elemezni.³⁶ Ezért a dolgozat további részében az Európa Tanács terrorizmus elleni intézkedéseivel és az EJEE sérelmével foglalkozom.

³⁵ Európa Tanács Miniszteri Bizottság 1426 (1999). sz. ajánlás, 5. cikk

³⁶ LATTMANN Tamás – KAJTÁR Gábor – STAUBER Péter – JENEY Petra: *A nemzetközi jog alkotmányosítása*. In: Fundamentum, 2009. 1. sz., 51. o.

2. A terrorizmus elleni küzdelem az Európa Tanácsban

2.1. A terrorizmus kérdése az Európa Tanács napirendjén

Az Európa Tanács 1949. május 5-én történő megalakulása után, elismert tekintélyt vívott ki magának, valamint számottevő mértékben közreműködött a joggyakorlat kialakításában az emberi jogok, a jogállamiság és a plurális demokrácia védelme területén. Mindezen tevékenységek kiindulópontja az 1950. november 4-én létrejött EJEE és a Strasbourgi Bíróság joggyakorlata.³⁷

Az Európa Tanács már az 1970-es évektől kezdve foglalkozik a terrorizmus kérdésével, ám napirendi szinten csak a 2001-es amerikai terrortámadások óta dolgozik a probléma megoldásán. Mint regionális nemzetközi szervezetnek, az Európa Tanácsnak feladata, hogy megkönnyítse az ENSZ Biztonsági Tanács terrorizmussal kapcsolatos határozatainak,³⁸ továbbá az ENSZ Terrorizmus Elleni Stratégiájának végrehajtását. Mindezt úgy valósítja meg, hogy teret enged a párbeszédnek, a regionális szintű normák létrejöttének, és a leghatékonyabb gyakorlat kialakításának, valamint, segítséget nyújt tagállamainak, hogy megvalósítsák a terrorizmus elleni fellépést.³⁹

2.2. Az Európa Tanács terrorizmus elleni küzdelmének pillérei⁴⁰

2.2.1. A jogi fellépés megerősítése. A terrorizmussal szembeni jogi fellépés megerősítése azáltal történik az Európa Tanácsban, hogy

- egyfelől, a közös bírói fórumrendszer megalkotásával lehetővé teszi tagállamainak, hogy hathatós nemzetközi együttműködést hozzanak létre a tagállami bíróságok között;
- másrészt, igyekszik rábírni minél nagyobb számban tagállamait arra, hogy csatlakozzanak a tárgykörben született jelentősebb nemzetközi szerződésekhez, és gondolják újra esetlegesen már meglévő fenntartásaikat;
- harmadrészt, a lehető leggyorsabban törekszik fokozni az európai és a nemzetközi jogi instrumentumok hatásos gyakorlati átültetését;
- továbbá, megerősíti a közös büntetőjogi együttműködést;

³⁷ MINK Júlia: *Az emberi jogok védelme az Európa Tanács keretei között*. In: KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 221. o.

³⁸ S/RES/1373 (2001); ENSZ Biztonsági Tanács 1373 (2001). sz. határozat és S/RES/1624 (2005); ENSZ Biztonsági Tanács 1624 (2005). sz. határozat

³⁹ Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 3. o.
(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

⁴⁰ Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 3-4. o.
(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

- valamint, fokozza a pénzmosás és a számítógépes bűnözés elleni fellépést;
- végül, kártérítést biztosít a terrorizmus áldozatai számára.

2.2.2. Az alapvető értékek védelme. Az Európa Tanács gondoskodik az alapvető és egyetemes értékek védelméről. Ennek keretében, meghatároz egy olyan szükségszerű irányvonalat, melynek követésével lehetővé válik az emberi jogok tiszteletben tartása, ill. az alapvető szabadságjogok és a jogállamiság védelme a terrorizmus elleni harc folyamán.

Továbbá biztosítja, hogy ezen értékeket tartsák szem előtt mind a tagállamok, mind maga az Európa Tanács a terrorizmus elleni küzdelemben – így természetesen a Miniszteri Bizottságban, a Parlamenti Közgyűlésben, illetőleg a Regionális és Helyi Közhatalmaktól, a Kongresszusokban, valamint a speciális szervezetekben is.⁴¹

2.2.3. A terrorizmus felszámolása. Az Európa Tanács törekszik a terrorizmus okainak felszámolására akképpen, hogy

- megpróbálja csökkenteni a jelenkorra jellemző társadalmi feszültségeket;
- előmozdítja a különféle kultúrák és vallások közötti párbeszédet;
- felvilágosító tevékenységet végez a fiatalok, az oktatás és a média körében;
- biztosítja a kisebbségek védelmét;
- végezetül, harcol az intolerancia, a rasszizmus és a társadalmi kirekesztés ellen, ezáltal csökkentve az elégedetlenséget, amely a terrorizmusnak alapot szolgáltat.⁴²

2.3. Az Európa Tanács terrorizmussal kapcsolatos legfőbb jogi dokumentumai

2.3.1. Európai egyezmény a terrorizmus visszaszorításáról⁴³ (1977. január 1.). Az Egyezmény célja eredendően az elkövetők kiadatásának lehetővé tétele, egyes különös súlyú terrorcselekmények esetén (így pl. repülőgép-eltérítés, emberrablás, túszedés stb.), amelyek nem minősíthetők politikai támadásnak.

Az Egyezmény kifejezetten előírja, hogy egyetlen rendelkezését sem értelmezhető akképpen, mint ami kiadatásra kötelezi bármely szerződő felet, abban az esetben, ha a kiadatás után alapos okkal feltételezhető, hogy az elkövető ellen kizárólag faji, vallási vagy

⁴¹ KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 305. o.

⁴² Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 4. o.

(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

⁴³ European Convention on the Suppression of Terrorism; Strasbourg, 1977

nemzetiségi alapon, vagy politikai nézetei miatt indulna büntetőeljárás, vagy szabnának ki vele szemben büntetést, vagy helyzete ezen okokból kifolyólag válna súlyosabbá.⁴⁴

Az Egyezmény legjelentősebb kiegészítésére⁴⁵ 2003-ban került sor. Ennek legfőbb újításai:⁴⁶

- lényegesen kibővíti azon cselekmények felsorolását, melyeket nem lehet politikai jellegűnek vagy politikai indíttatásúnak minősíteni – ezáltal összhangot teremtve az ENSZ terrorizmus-ellenes nemzetközi szerződéseivel;
- bevezet egy kiegészítő jellegű, egyszerűsített eljárást, hogy az Egyezmény újabb típusú cselekményekre is alkalmazható legyen;
- figyelemmel kíséri a tagállamok és azon nem-tagállamok terrorizmus elleni tevékenységét, amelyek a Miniszteri Bizottsági döntése alapján ide tartoznak;
- lehetővé teszi az elkövetők kiadatásának megtagadását olyan országoknak, ahol halálbüntetést, kínzást vagy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést hajtanának rajtuk végre vagy szabnának ki velük szemben;
- rendelkezik a kiadatás az Egyezményhez fűzött fenntartások alapján történő megtagadási esetkörei számottevő csökkentéséről, és ezzel egyidejűleg bevezet egy különleges, utólagos eljárást, amely a kiadatás megtagadása, valamint a kiegészítésből eredő egyéb kötelezettségek betartatása esetén alkalmazandó.

2.3.2. Európai egyezmény a terrorizmus megelőzéséről⁴⁷ (2005. május 16.). Az Egyezmény legfontosabb célkitűzései:⁴⁸

- a terrorizmus megelőzése mind állami, mind a nemzetközi szinten;
- olyan büntető tényállások felállítása, mint a nyilvános izgatás, toborzás és a kiképzés – melyek terrorcselekmény elkövetéséhez vezethetnek;
- a megelőzés kapcsán folytatott együttműködés megerősítése, mind állami, mint nemzetközi szinten, a hatályos kiadatási és kölcsönös segítségnyújtási megállapodások kiegészítésével, és ha szükséges, módosításával;
- a terrorizmus áldozatainak védelem és számukra kártérítés biztosítása.

⁴⁴ Európai egyezmény a terrorizmus visszaszorításáról 5. cikk

⁴⁵ European Convention on the Suppression of Terrorism Amending Protocol; Strasbourg, 2003

⁴⁶ Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 6. o.

(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

⁴⁷ Europe Convention on the Prevention of Terrorism; Varsó, 2005

⁴⁸ WALTHER, P. – KESSING, P. V.: *Does Training in International Humanitarian Law and Human Rights Law Constitute 'Material Support to Terrorism'?* Australian International Law Journal. Vol. 18:251-258 (2011), 251. o.

Az Egyezmény számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyek az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelmére vonatkoznak – mind állami, mind nemzetközi szinten megerősítve az együttműködést (egyidejűleg lehetővé téve a kiadatás és a kölcsönös segítségnyújtás megtagadását); valamint lehetővé teszi új cselekmények kriminalizációját bizonyos feltételek és garanciák fennállása esetén.

2.3.3. Európai egyezmény a pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról⁴⁹ (2005. május 16.). Az Egyezmény megújítja és kiterjeszti az 1990-ben kelt, *A pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról* szóló európai egyezményt, felismerve, hogy a terroristákat és az egyéb bűnözői csoportokat meg kell fosztani vagyonuktól, valamint be kell fagyasztani finanszírozási forrásaikat, mivel ezek kulcsfontossággal bírnak a terrorcselekmények megelőzése, visszaszorítása és végső soron az ilyen cselekmények megzavarása terén.

A pénzmosás, továbbá a terrorizmus finanszírozása elleni minél hatékonyabb fellépés érdekében az Egyezmény többek között

- megkönnyíti a gyanúsítottak vagyoni helyzetének és bankszámláinak minél gyorsabb áttekintését, és a finanszírozási forrásaiknak minél gyorsabb befagyasztását;
- továbbá, azonnali hozzáférést tesz lehetővé pénzügyi jellegű, vagy a bűnszervezetek által birtokolt vagyontárgyakról szóló információkhoz;
- valamint az Egyezményben részes valamennyi tagállamban olyan „intelligens pénzügyi egységeket” állít fel, melyek lehetővé teszik az információcserét, és végső esetben bizonyos vagyontárgyak lefoglalását, ha pénzmosás vagy terrorizmus finanszírozásának gyanúja merül fel.⁵⁰

⁴⁹ Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism; Varsó, 2005

⁵⁰ Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 6. o.

(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

2.4. A CODEXTER⁵¹

A CODEXTER irányítja az Európa Tanács terrorizmus-elleni akciójának végrehajtását. Tevékenysége az alábbiakra terjed ki:⁵²

- fogalmi alapvetések kidolgozása, mint pl. hogy mi értendő a terrorizmus ösztönzése alatt;
- különleges nyomozási technikák alkalmazása;
- a tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme;
- nemzetközi együttműködés előmozdítása a jogi dokumentumok végrehajtása terén;
- a terroristák megakadályozása az anyagi forrásaikhoz való hozzáférésben;
- személyazonosító okmányokkal kapcsolatos, a terrorizmussal összefüggésbe hozható problémák kiküszöbölése;
- a terrorcselekmények áldozatainak védelme, támogatása és számukra kártérítés fizetése;
- az állami bírói fórumok terrorizmussal kapcsolatos munkájának értékelése;
- az államok közötti gyors információcsere biztosítása, annak érdekében, hogy minél hatékonyabb gyakorlat alakulhasson ki közöttük az áldozatoknak fizetendő kártérítés tekintetében;
- a nemzetközi jogban és joggyakorlatban lévő joghézagok beazonosítása;
- együttműködés a jogállamiság megerősítése érdekében;
- valamint, a tagállamok terrorizmushoz kapcsolódó törvényhozói és egyéb intézményi rendszereinek korszerűsítése.

Jelenleg a CODEXTER legfontosabb célkitűzései a tagállamok terrorizmussal szembeni profiljának elkészítése, továbbá a terrorizmussal szembeni fellépésük korszerűsítése; a terrorizmus áldozatainak kártérítés biztosítása; továbbá, az Európa Tanács terrorizmussal kapcsolatos egyezményei aláírásának és ratifikációjának ellenőrzése.⁵³

⁵¹ Committee of Experts on Terrorism

⁵² Committee of Experts on Terrorism. Abridged Report List of Items Discussed and Decisions Taken; Strasbourg, 2013, 5. cikk

⁵³ Action Against Terrorism. Council of Europe Activities. 7. o.

(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)

3. A terrorizmus elleni küzdelem és az emberi jogok sérelmének kapcsolata⁵⁴

3.1. Az emberi jogokról általában

Az emberi jogok olyan egyetemes értékek, illetőleg jogi garanciák, amelyek védelmet biztosítanak az egyén vagy egy közösség számára akkor, amikor – elsődlegesen – az állam, akár cselekvéssel, akár mulasztással, megsérti az alapvető szabadságokat, jogosultságokat, valamint az emberi méltóságot.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (a továbbiakban: EJENY) rögzíti, hogy az emberi jogok eredendően minden egyes emberi lényt, bármely megkülönböztetésre – nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyoni, születésre, vagy bármely más körülményre –, való tekintet nélkül megilletnek.⁵⁵ Ezzel összhangban, az EJEE deklarálja,⁵⁶ hogy a joghatósága alatt álló minden személy számára biztosítja a jelen Egyezmény I. fejezetében meghatározott jogokat és szabadságokat.

Az emberi jogok kialakulási sorrendjük szerint három generációba sorolhatóak, így megkülönböztethetünk polgári és politikai; gazdasági, szociális és kulturális; valamint ún. harmadik generációs jogokat.⁵⁷ Kutatómunkám eredményeként, arra a következtetésre jutottam, hogy a terrorizmus elleni fellépés során leginkább a polgári és politikai jogok sérelme kerülhet előtérbe. A Strasbourg-i Bíróság előtt lefolytatott, ill. jelenleg is folyamatban lévő ötven ügyet (lásd: *Vizsgált esetek 1961 és 2013 között c. táblázat*) megvizsgálva szembetűnő, hogy 1961 és 2013 között legtöbbször

- a kínzás tilalma;
- a szabadsághoz és biztonságához való jog;
- a hatékony jogorvoslathoz való jog;
- a tisztességes tárgyaláshoz való jog;
- valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

sérelme valósult meg, vagy ezen jogok sérelmére hivatkozott a panasz benyújtója a terrorizmushoz kapcsolódó ügyekben.

⁵⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a terrorizmus elleni küzdelem nem csak számos emberi jogi, hanem nemzetközi büntetőjogi, humanitárius jogi és menekültjogi kérdést is felvet, azonban a terjedelmi korlátokra való tekintettel, ezen témakörök nem képezik jelen dolgozat tárgyát.

⁵⁵ Universal Declaration of Human Rights; New York, 1948, 2. cikk

⁵⁶ EJEE 1. cikk

⁵⁷ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights i. m. 3. o.

<i>Vizsgált esetek 1961 és 2013 között</i>			
	<i>Évszám</i>	<i>Az ügy neve</i>	<i>Az EJEE érintett cikkei</i>
1.	1961	Lawless vs. Írország	5.
2.	1978	Írország vs. Egyesült Királyság	3., 5., 14.
3.	1978	Klass és Társai vs. Németország	8.
4.	1980	Guzzardi vs. Olaszország	5.
5.	1988	Brogan és Társai vs. Egyesült Királyság	5.
6.	1990	Fox, Campbell és Hartley vs. Egyesült Királyság	5.
7.	1995	McCann és Társai vs. Egyesült Királyság	2.
8.	1996	Aksoy vs. Törökország	3., 5., 13.
9.	1996	Chanal vs. Egyesült Királyság	3., 5.
10.	1998	Török Egyesült Kommunista Párt és Társai vs. Törökország	11.
11.	1999	Selmouni vs. Franciaország	3.
12.	2000	Heaney és McGuinness vs. Írország	6.
13.	2001	O'Hara vs. Egyesült Királyság	5.
14.	2004	Martinez Sala vs. Spanyolország	3.
15.	2005	Öcalan vs. Törökország	3.
16.	2005	Mamatkulov és Askarov vs. Törökország	3.
17.	2005	Shameyev és Társai vs. Grúzia és Oroszország	3.
18.	2006	Falakaoglu és Saygili vs. Törökország	10.
19.	2006	Icyer vs. Törökország	2.
20.	2006	Ramirez Sanchez vs. Franciaország	3., 13.
21.	2007	Frérot vs. Franciaország	3., 8., 13.
22.	2008	Saadi vs. Olaszország	3.
23.	2008	Salduz vs. Törökország	6.
24.	2009	A. és Társai vs. Egyesült Királyság	3., 5.
25.	2009	Ben Khemais vs. Olaszország	3.
26.	2009	Daoudi vs. Franciaország	3.
27.	2009	Herri Batasuna és Batasuna vs. Spanyolország	3., 10., 11.
28.	2010	Armani da Silva vs. Egyesült Királyság	2.
29.	2010	Gillan és Quinton vs. Egyesült Királyság	8.
30.	2011	Beghal vs. Franciaország	3.
31.	2011	Finogenov és Társai vs. Oroszország	2.
32.	2011	Nasr és Ghali vs. Olaszország	3., 5., 6., 8., 13.
33.	2012	Al-Nashiri vs. Románia	2., 3., 5., 6., 8., 10., 13.
34.	2012	Amin és Ahmed vs. Egyesült Királyság	3., 6.
35.	2012	Berasategi vs. Franciaország	5.
36.	2012	El Haski vs. Belgium	6.
37.	2012	El-Masri vs. Macedónia	3., 5., 8., 13.
38.	2012	Ibrahim, Mohammed és Omar vs. Egyesült Királyság	6.
39.	2012	Gulamhussein és Tariq vs. Egyesült Királyság	6.
40.	2012	Labsi vs. Szlovákia	3., 13.
41.	2012	M. S. vs. Belgium	3., 5.
42.	2012	Nada vs. Svájc	5., 8., 13.
43.	2012	Omar Othman vs. Egyesült Királyság	3., 5., 6., 13.
44.	2012	Tagayeva és Társai vs. Oroszország	2., 3., 6., 8., 10., 13.
45.	2012	Trabelsi vs. Belgium	3.
46.	2013	Aswat vs. Egyesült Királyság	3.
47.	2013	Del Río Prada vs. Spanyolország	5., 7.
48.	2013	Husayn (Abu Zubaydah) vs. Lengyelország	3., 5., 8., 13.
49.	2013	Sabanchiyeva és Társai vs. Oroszország	3., 8., 13.
50.	2013	Vinter és Társai vs. Egyesült Királyság	3.

Az alábbi táblázat mutatja, hogy az EJEE-ben szereplő egyes jogok megsértésére az általam megvizsgált ügyekben, számszerűen hányszor került sor.

<i>Az egyes jogok megsértésére történő hivatkozások száma 1961 és 2013 között</i>		
<i>EJEE</i>	<i>Az érintett alapjog</i>	<i>Jogsértések száma</i>
2. cikk	az élethez való jog	6
3. cikk	a kínzás tilalma	29
4. cikk	a rabszolgaság és a kényszermunka tilalma	0
5. cikk	a szabadsághoz és a biztonsághoz való jog	18
6. cikk	a tisztességes tárgyaláshoz való jog	10
7. cikk	a büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül	1
8. cikk	a magán- és a családi élet tisztelgetben tartásához való jog	10
9. cikk	a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadság	0
10. cikk	a véleménynyilvánítás szabadsága	4
11. cikk	a gyülekezés és az egyesülés szabadsága	2
12. cikk	a házasságkötéshez való jog	0
13. cikk	a hatékony jogorvoslathoz való jog	12
14. cikk	a megkülönböztetés tilalma	1

3.2. A jogsértések csoportosítása a „sértetti kör” alapján

Az elemzett jogesetek konzekvensen azt példázzák, hogy a jogsértések megvalósulására tipikusan három dimenzióban kerülhet sor. Ezek: a terrorcselekménnyel gyanúsítottak vagy vádlottak, ill. terrorcselekmény elkövetése miatt elítéltek ellen, fogva tartásuk során elkövetett jogsértések; a terrorizmus áldozatainak okozott jogsértések; valamint a terrorizmus prevenciója során okozott jogsértések.

3.2.1. A terrorcselekménnyel gyanúsítottak vagy vádlottak, ill. terrorcselekmény elkövetése miatt elítéltek ellen, fogva tartásuk során elkövetett jogsértések köre. Ebben a kontextusban leginkább a fogva tartottal való rossz bánásmód és a fogva tartott kiadatásával, ill. kitoloncolásával kapcsolatos problémák merülnek fel, valamint a nemzetközi büntetőjogi és büntető eljárásjogi alapelvek be nem tartására láthatunk ismétlődő példákat.

Bár a dolgozat következő fejezetében ezzel az esetkörrel részletesebben foglalkozom, mégis érdemesnek tartok felvázolni egy példát. Már csak amiatt is, mert az eset rendkívül aktuális: 2013 októberében hirdetett a Strasbourgi Bíróság ítéletet. A *Del Río Prada vs. Spanyolország-ügy*⁵⁸ tárgya egy terrorcselekmény miatt elítélt fogva tartott végső szabadlábra bocsátása volt, melynek időpontját a hatóságok egy, a Spanyol Legfelsőbb Bíróság által, 2006-ban elfogadott doktrína alapján elhalasztották.⁵⁹

⁵⁸ ECHR 2013-10-21; 42750/09; Case of Del Río Prada v. Spain, paras. 56-149.

⁵⁹ Ez volt az ún. Parot Doctrine, mely elnevezés a Spanyol Legfelsőbb Bíróság egy 2006-ban született ítéletére utal. Ennek értelmében, a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői körében kizárják azon törvényi

Mivel az új norma azt követően lépett csak hatályba, hogy a panaszost a bíróság elítélte, így – a Spanyol Legfelsőbb Bíróság korábbi esetjogától eltérve – rá azt a spanyol hatóságok visszaható hatállyal alkalmazták, és ennek következtében hosszabbították meg fogva tartását kilenc évvel.

A Strasbourgi Bíróság ebben az esetben mind az EJEE 5. cikk (1) bekezdésének, mind a 7. cikkének, nevezetesen a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jognak, valamint a *nulla poena sine lege* elvének sérelmét megállapította. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy a panaszos nem láthatta előre, hogy a Spanyol Legfelsőbb Bíróság korábbi joggyakorlatától el fog térni, és hogy ennek következtében rá kedvezőtlenebb szabályokat fognak alkalmazni, ami rá nézve konkrétan azt jelentette, hogy szabadulásának időpontja 2008 júliusa helyett 2017 júniusára kitolódott. Így az új szabály felállításával az elítéltre kedvezőtlenebb rendelkezés vonatkozott, mint elítélése időpontjában – ilyen esetben azonban a spanyol hatóságok kötelesek lettek volna rá nézve a kedvezőbb rendelkezést alkalmazni.

3.2.2. A terrorizmus áldozatainak okozott jogsértések. Itt nem a terroristák által okozott jogsértésekről van szó – hiszen a terrorcselekmények szükségszerűen jogsértő cselekmények –, hanem azokról az esetekről, amikor az állam a terrorcselekmény elhárítása érdekében tett reakciója túlmutat a jogszerűség határain, és mintegy „többet” jogsértést okoz a sértetteknek.

Erre kiváló példaként hozható fel *Finogenov és Társai vs. Oroszország* ügye⁶⁰ 2011-ből. 2002 októberében a moszkvai Dubrovka színházat csecsen szeparatisták ostrom alá vették, mire a hatóságok a túsok kiszabadítása, és a terroristák elfogása érdekében gázt vettek be. A mentőakció során a panaszosok hozzátartozói életüket veszítették.

A Bíróság úgy foglalt állást, hogy a krízis leküzdése érdekében bevetett gázfegyverek használata önmagában véve nem sérti az EJEE 2. cikkét, az élethez való jogot. Ellenben, a nem megfelelő tervezés, a hatástalan nyomozás és a mentőakció inadekvát kivitelezése – pl. a túsoknak járó orvosi ellátás hiánya – a hatóságok hanyagságának tudható be, mellyel Oroszország megsértette az Egyezmény 2. cikkét.

3.2.3. A terrorizmus prevenciója. A harmadik problémakört a terrorizmus megelőzése során tett állami lépések jogszerűtlensége képezi. E dimenzióban leggyakrabban az állami önvédelemhez, a magán- és családi élet sérelméhez, a véleménynyilvánítás szabadságához, továbbá a politikai pártok feloszlatásához fűződő esetekkel találkozhatunk.

engedmények alkalmazásának lehetőségét, amelyek lehetővé teszik, hogy a szabadságvesztés maximális büntetési tételének mértékét esetlegesen lejjebb vigyék.

⁶⁰ ECHR 2011-12-20, 18299/03, 27311/03; Case of *Finogenov and Others v. Russia*, paras. 165-298.

Példaként említhető a *McCann és Társai vs. Egyesült Királyság-ügy*⁶¹ 1995-ből. Az eset lényege, hogy a Speciális Légi Szolgálat lelőtte az IRA⁶² három tagját Gibraltáron, mivel azzal gyanúsították őket, hogy fel akarnak robbantani egy távirányítóval működtethető bombát. Az EJEB ebben az esetben is kimondta, hogy a hatóságok megsértették az Egyezmény 2. cikkét, mert a művelet a gyanúsítottak életben hagyásával is kivitelezhető lett volna, és nem állt fenn az „abszolút szükségszerűség” kritériuma.

3.3. A terrorizmus és az emberi jogok viszonya

Mint ahogyan arról már fentebb is szó esett, a terrorizmus legalább két vonatkozásban elkerülhetetlenül kihat az emberi jogokra:

- egyrészt, a terrorcselekmény általában, önmagában véve egyenlő az áldozatok legalapvetőbb emberi jogaiba történő beavatkozással (pl. élethez való jog, testi épséghez való jog);
- másrészt, a terrorcselekményre vagy a terrorfenyegetettségre adott reakció által az állam úgyszintén – szinte elkerülhetetlenül – beavatkozik a lakosság legalapvetőbb emberi jogaiba. Utóbbi esetben, az államok a jogsértésekért közvetlenül felelősek a nemzetközi jog, ill. a nemzetközi emberi jogi egyezmények szabályai szerint.

Fontos kihangsúlyozni a terrorizmus elleni küzdelem és az emberi jogok közötti összefüggés rendkívüli fontosságát: a terrorizmus leküzdése nem lehet sikeres, ha a foganatosított biztonsági intézkedések nem állnak összhangban az alapvető emberi jogi normákkal. Azok a terrorizmussal szemben tett lépések, amelyek nem harmonizálnak az emberi jogokkal jogellenesek, így egy esetleges büntetőeljárás során pusztán megalapozatlan vádemeléshez vezethetnek, ezáltal nem is lehetnek hatékonyak. A nemzetközi bírói fórumok, csakúgy, mint az állami szintű bíróságok joggyakorlata, valamint az ENSZ tevékenysége rámutatott arra, hogy a terrorizmus elleni intézkedések végrehajtása leggyakrabban az alábbi jogsértéseket eredményezheti:⁶³

- a fogva tartottal való rossz bánásmód, vagy a fogva tartott kínzása, továbbá a fogva tartás embertelen, megalázó körülményei;
- vádemelés hiányában meghosszabbított fogva tartás;

⁶¹ ECHR 1995-09-27, 18984/91; Case of McCann and Others v. the United Kingdom, paras. 145-222.

⁶² Az Ír Köztársasági Hadsereg elsősorban nacionalista, republikánus szervezet, mely Észak-Írország Egyesült Királyságból való végleges kiszakadásáért, és Írországgal való egyesítéséért harcol, mind katonai, mind politikai úton.

⁶³ Organization for Security and Co-operation in Europe: *Countering Terrorism, Protecting Human Rights. A Manual*. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights Publishing, Varsó, 2007. 20. o.

- titkos fogva tartás;
- jogi képviselő (védelem) hiánya;
- a jogi képviselővel (védővel) való érintkezés jogellenes ellenőrzése;
- valamint, a jogellenes fogva tartás miatti felelősségre vonás kezdeményezésének megtagadása.

Megállapítható tehát, hogy az állam az esetek túlnyomó többségében a terrorcselekménnyel gyanúsítottak, vádlottak, valamint a terrorcselekmény miatt elítéltek jogait sérti meg, ezért a dolgozat későbbi részében ilyen esetekkel foglalkozom bővebben.

A mai „megváltozott világban” – a terrorfenyegetettség közvetlenné válása után –, a terrorizmus elleni küzdelmet, a biztonsági intézkedések foganatosításának problémakörét, az emberi jogokat, és az ide vonatkozó jogalkalmazási kérdéseket nem lehet külön-külön, hanem komplexen, mindegyik szempontot figyelembe véve kell szemlélni. A terrorizmus elleni intézkedéseket úgy kell végrehajtani, hogy közben összhangot kell teremteni az emberi jogi normákkal, hogy azok ne veszítsék el eredeti céljukat: nevezetesen a demokratikus társadalom védelmét és fenntartását.

Ahogy azt *Kofi Annan*, korábbi ENSZ főtitkár kihangsúlyozta: „Az emberi jogi normák magas követelményeket támasztanak a terrorizmus elleni fellépéssel szemben, még a legkivételesebb körülmények között is. Mert megalkuvással nem lehet eredményesen fellépni a terrorizmussal szemben. Épp ellenkezőleg, az emberi jogok megsértésével hozzásegítenénk a terroristákat céljaik eléréséhez: ezzel erkölcsi okokat szolgáltatnánk nekik a támadásra; mi több, feszültséget, gyűlöletet és bizalmatlanságot szítanánk ott, a társadalom azon rétegeiben, ahol a legvalószínűbb, hogy a terrorizmus újabb híveket talál. Ezért az emberi jogok tiszteletben tartása nem pusztán egyik eleme a sikeres terrorizmus elleni fellépésnek, hanem a legalapvetőbb, lényegi eleme.”⁶⁴

Ezen a ponton fontosnak tartom megjegyezni, hogy a terrorizmus és az emberi jogok közötti kapcsolatról sokan hajlamosak úgy vélekedni, mintha a szabadság és a biztonság konfliktusáról lenne szó – ám az effajta megközelítés véleményem szerint nem helytálló. Demokratikus keretek között nem tartható az a nézet, miszerint az állam nemzetbiztonsági érdekei abszolút elsőbbséget élveznek a terrorizmussal gyanúsítottak, ill. vádlottak emberi jogaival szemben. Így egyetértek *Viet D. Dinh* álláspontjával, miszerint mindkettő egyaránt fontos egy alkotmányos demokráciában, így nem beszélhetünk konkuráló értékekről. Hiszen a

⁶⁴ ANNAN, K.: *A Global Strategy for Fighting Terrorism*. Keynote Address to the Closing Plenary of the International Summit on Democracy, Terrorism and Security, Madrid, 2005. (<http://summit.clubmadrid.org/keynotes/a-global-strategy-for-fighting-terrorism.html>, letöltés: 2013-11-09)

biztonság sosem lehet önmagában vett cél – sokkal inkább a szabadság kiteljesedésének természetes közege. Így a két érték kapcsolata szimbiotikus jellegű. Egyfelől, a szabadság „jog” nélkül törvénytelen, mert akkor bárki – akár erőszakkal is – megsértheti mindenféle következmény nélkül a másik ember autonómiáját. Másfelől, a „jog” szabadság nélkül nemcsak, hogy törvénytelen, de instabil is: ez esetben az embereket csak kényszerrel lehet engedelmességre bírni, ami pusztán a biztonság látszatát kelti.⁶⁵

3.4. A terrorizmus elleni küzdelem normatív keretei

A terrorizmus elleni küzdelem normatív hivatkozási alapját képezik az emberi jogi tárgyú nemzetközi szerződések, mivel ezek rögzítik azokat az elvi jellegű szabályokat, amelyeket az államoknak a kriminális cselekményekre adott válaszreakcióik során is be kell tartani. (A nemzetközi szerződésekben rögzített szabályokon felül természetesen ide sorolandók az *erga omnes* normák is, így pl. a kínzás tilalma, amelyek minden körülmények között kötelező érvényűek, és amelyek az államokat szerződéses tagságuktól függetlenül kötelezik.)⁶⁶

Ezen szabályok betartásának fontosságára *Walter Schwimmer*, az Európa Tanács korábbi főtitkára is rámutatott: „A terrorizmussal érintett kormányzatok számára nagy a kísértés, hogy félretegyék azokat a jogi garanciákat, amelyek egy demokratikus jogállamban elengedhetetlenek. Ám legyünk tárgyilagosak: bár egy államnak jogában áll a terrorcselekmények megelőzése és visszaszorítása érdekében jogi fegyvereinek teljes arzenálját bevetni, de ez nem jelenti egyben azt, hogy válogatás nélkül hozhat olyan intézkedéseket, amelyek csupán azon alapvető jogok porba tiprására alkalmasak, melyek védelme egyébként elsőrendű feladata. Mert ezzel az állam bele is sétálna a terrorizmus csapdájába. A terrorizmus által előidézett krízishelyzetekben az emberi jogi normák csak még inkább felértékelődnek, és az államok részéről fokozottabb éberség kívánatos.”⁶⁷

Az első ilyen garanciális jellegű, nemzetközi jogi princípium az emberi jogok egyetemessége, ami azt jelenti, hogy minden emberi lény – ide értve a bűnelkövetőket és a terroristákat – emberi jogait tiszteletben kell tartani. A minden embert eredendően megillető és elidegeníthetetlen jogok képezik a szabadság, az igazságosság és a béke alapjait.⁶⁸ Ezen

⁶⁵ DINH, V. D.: *Defending Liberty: Terrorism and Human Rights*. Helsinki Monitor. Vol. 4:328-332 (2003), 328. o.

⁶⁶ KOVÁCS i. m. 117. o.

⁶⁷ SCHWIMMER, W.: *Preface to the CoE Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism*. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004. 5. o.

⁶⁸ CHASKALSON, A.: *The Widening Gyre: Counter-terrorism, Human Rights and the Rule of Law*. Cambridge Law Journal. Vol. 67:69-91 (2008) 71. o.

felül, kiemelkedő jelentőséggel bír egyes emberi jogok abszolút jellege. Ez utóbbi tétel különösképpen fontos témám szempontjából, mert több kardinális jelentőségű kérdés merül fel időről időre bizonyos alapjogok „sérthetetlensége” kapcsán. Példaként említhető az élettől való önkényes megfosztás, a kínzás, az embertelen bánásmód és a túszedés tilalma; valamint a normák visszaható hatályának tilalma és a törvényesség elve a büntetőjogban. Emellett okvetlenül megemlíteném a visszaküldés tilalma – az ún. *non-refoulement* elv –, mely abban az esetben áll fenn, amikor kiadatással vagy más egyéb eljárással olyan államnak szolgáltatnák ki a terheltet, amelyről alapos okkal feltételezhető, hogy a fenti tilalmakat és alapelveket nem tartaná tiszteletben. Ezen elv valójában nem más, mint a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmának „extraterritoriális” kiterjesztése.⁶⁹ Megjegyzendő még a tisztességes eljáráshoz való jog, ide értve a vádlottat megillető büntető eljárásjogi részjogosultságokat. Végezetül meg kell említeni a szabadságtól való önkényes megfosztás tilalmát, valamint a letartóztatás, ill. a fogva tartás hatékony bírói felülvizsgálatának követelményét.⁷⁰

3.5. Az emberi jogok korlátozása

3.5.1. A polgári és politikai jogok csoportosítása.⁷¹ A korlátozhatóság szempontjából megkülönböztethetünk: abszolút jogokat, melyek semmilyen esetben sem korlátozhatóak, vagy fűzhető hozzájuk fenntartás, pl. kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma; továbbá kényszerhelyzetben korlátozható jogokat, pl. a szabadsághoz való jog; végezetül léteznek olyan korlátozható alapjogok, amelyekhez fenntartás fűzhető abban az esetben, ha az egyén és a közösség érdeke, valamint két védendő érték közötti választásról van szó, pl. ilyen a véleménynyilvánítás szabadsága.

A nem abszolút jellegű emberi jogok csak és kizárólag szigorú feltételrendszer betartása mellett korlátozhatóak, mely jogszerűségének megállapítására egy több lépcsős teszt vált elfogadottá a nemzetközi jogban.

⁶⁹ GYULAI Gábor – MINK Júlia – IVÁN Júlia: *Kiutasítás és emberi jogok*. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2012. 12. o. (http://helsinki.hu/wp-content/uploads/helsinki_birojegyzet2012_final.pdf, letöltés: 2013-11-16)

⁷⁰ International Council of Human Rights Policy: *Talking about Terrorism – Risks and Choices for Human Rights Organisations*. 2008. 36. o. (http://www.ichrp.org/files/reports/35/129_report_en.pdf, letöltés: 2013-11-09)

⁷¹ Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 66-67. o.

3.5.2. Az alapjogok korlátozásának nemzetközi jogi tesztje.⁷² Az emberi jogokba való beavatkozás jogszerűsége csak akkor állapítható meg, ha az állam megfelel az alábbi követelményeknek:

- törvényesség;
- indokolási kötelezettség;
- szükségszerűség;
- arányosság; és
- megkülönböztetés-mentesség.

Törvényesség: a beavatkozás jogalapja. Az egyén számára egyértelmű kell, hogy legyen: tilos az adott alapjogba történő beavatkozás, és így, az egyén képes a saját magatartása, valamint a tilalmat előíró rendelkezés között összhangot teremteni (önkéntes jogkövetés). A törvényesség tesztje ennek értelmében megköveteli a kiszámítható, hozzáférhető és pontos normákat.

Indokolás: a jogkorlátozás oka. Az alapjogok korlátozásának elfogadott indokai a nemzetbiztonság, a közrend, a közbiztonság, valamint mások jogainak és szabadságának védelme; rendzavarás vagy bűncselekmény megelőzése; továbbá az egészség és az erkölcsök védelme lehetnek – mely fogalmakat nem lehet kiterjesztően értelmezni. Emellett, az államra hárul a korlátozás szükségességének bizonyítási terhe.

Szükségszerűség egy demokratikus jogállamban. A teszt egyrészt az egyén alapjoga, másrészt az állam, ill. a közösség érdeke között vizsgálja a kívánatos egyensúlyt. Megjegyzendő, hogy a „szükségszerű” nem jelent egyet a „kötelezővel”, úgyszintén az „ésszerű” és a „kívánatos” sem sorolható e fogalom szinonimái közé. A szükségszerűség olyan kiemelkedően fontos társadalmi szükségletet jelent, mely kellő alapot adhat a jogkorlátozásra, és amely összhangban áll egy demokratikus társadalom értékrendjével – így a tolerancia, a pluralizmus és a felvilágosult eszmeiség elveivel. A terrorizmus elleni fellépéssel kapcsolatban különösképpen hangsúlyozni kell, hogy a demokrácia megvalósulása nem minden esetben egyenlő az egyéni érdek közérdek alá rendelésével, mivel a demokrácia nem pusztán a közérdek feltétlen érvényesülését jelenti valamennyi esetben. A kívánatos egyensúly megvalósulásához a kisebbségekkel szembeni tisztességes és megfelelő bánásmód tanúsítása szükséges, és a többségi csoportnak tartózkodnia kell mindennemű visszaéléstől.

Arányosság. Az arányosság követelménye egyetlen nemzetközi szerződésben sem található meg, mégis ez az emberi jogok alkalmazásának legfontosabb problémája. Az

⁷² Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 68-71. o.

arányosság azt jelenti, hogy ésszerű kapcsolat áll fenn az alkalmazott intézkedések és az elérendő célok között. A korlátozás nem lehet elfogadható, ha ellentétben áll az érintett jog lényegi természetével.

Az aránytalanság vizsgálatánál figyelembe veendők:

- a korlátozás mellett szóló érvek legyenek lényegesek és elégségesek;
- ne legyen lehetőség kisebb jogkorlátozással járó intézkedések megtételére;
- az intézkedés meghozatala során alkalmazott eljárás legyen tisztességes;
- szolgálta-e valamilyen biztosíték a jogsértés elkerülését?
- nem áll-e a korlátozás ellentétben az érintett jog lényegi természetével?

A terrorizmussal szembeni intézkedéseknek nem pusztán általánosságban kell arányosnak lenniük, hanem minden egyes esetben meg kell felelni e követelménynek. Még a terrorizmus elleni küzdelemben is, minden egyes jogkorlátozó intézkedésnek összhangban kell állni az adott jog lényegi természetével. Végezetül, az arányosság valamennyi esetben megköveteli, hogy az egyén korlátozott joga és a közösség érdeke egyensúlyban álljon az elérendő céllal.

Megkülönböztetés-mentesség. A diszkrimináció tilalmának követelménye valamennyi esetben vizsgálendő – még akkor is, ha a vizsgálat során egyéb jog sérelme nem volt megállapítható. Általános elv, hogy minden különbségtételt diszkriminációnak kell minősíteni akkor, ha objektíven és ésszerűen nem igazolható, valamint aránytalan. Amennyiben ezek a követelmények mind találkoznak, együttesen megvalósítják a diszkriminációt, és a korlátozás jogtalannak fog minősülni. A terrorizmus elleni harcban kitüntetett figyelmet kell szentelni annak, hogy a foganatosított intézkedések semmiféle körülmények között sem lehetnek diszkriminatívak – így különösképpen faji, vallási, nemzetiségi vagy etnikai különbségtétel nem alkalmazható. A megkülönböztetés tilalmának tesztje, az összes emberi jogi jogsértés esetén kiemelkedő jelentőséggel bír.

A dolgozat alábbi részében két alapjoggal foglalkozom bővebben: a kínzás tilalmával, ill. a szabadsághoz és biztonsághoz való joggal. Azért esett a választásom ezen emberi jogokra, mert – ahogyan azt a vizsgált jogesetek is példázzák – a terrorizmus elleni küzdelemben leggyakrabban e két jog szenved csorbát. Továbbá, a kínzás tilalma mellett szól annak abszolút jellege, míg a szabadsághoz és biztonsághoz való jog részletesebb elemzését pont azért tartom célszerűnek, mert korlátozása legitimitásának megállapítására alkalmazható a fentebb ismertetett alapjogi teszt.

4. Az EJEE-ben szereplő egyes emberi jogokkal szembeni kihívások

4.1. Kínzás tilalma

4.1.1. A kínzás tilalmáról általában. Bár a kínzás tilalma abszolút, *cogens* normaként szerepel a nemzetközi jogban⁷³ és ezzel összhangban az EJEE-ben, az Egyezmény mégsem határozza meg a kínzás fogalmát, hanem az ENSZ égisze alatt elfogadott, *A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezmény* (a továbbiakban: UNCAT)⁷⁴ 1. cikke határozza meg a kínzás tételes definícióját. Ennek értelmében, a kínzás az éles testi vagy lelki fájdalmat vagy szenvedést okozó olyan cselekmény, amit vallomástétel kikényszerítése vagy büntetés céljából, közfeladatot ellátó vagy hivatalos minőségben eljáró személy ösztönzésére vagy hozzájárulásával követnek el. Megállapítható tehát, hogy a kínzás nem okvetlenül jár együtt testi fájdalommal, ill. nem minden esetben arra a személyre „irányul,” akin végrehajtják. Vagyis, a kínzási cselekmény alanya és a tényleges testi fájdalom elszenvedője elválhat egymástól. Mindemellett megemlítendő, hogy az UNCAT definíciója több tekintetben is mára már meghaladottá vált. Egyrészt, mivel leszűkíti a cselekmény lehetséges célzatát, másrészt azért, mert behatárolja az elkövetői kört.⁷⁵

Az embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalmát azonban sem az EJEE, sem más nemzetközi dokumentum nem határozza meg. Emiatt a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód körébe tartozó cselekmények minősítése a tagállamok jogalkalmazása, az emberi jogi szervezetek, valamint emberi jogi szakértők feladata.⁷⁶ Azonban ha mégis szeretnénk – negatív módon – felvázolni az embertelen vagy megalázó bánásmód fogalmát, annyit megállapíthatunk: hogyha valamely bánásmód vagy büntetés fizikai, ill. mentális szenvedést okoz, de nem elég súlyos ahhoz, hogy kínzásnak minősüljön, akkor a fenti kategóriába sorolandó.⁷⁷

A kínzás abszolút tilalma azt jelenti, hogy semmiféle körülmények között (pl. háborúban, rendkívüli helyzetben) sem igazolható annak indokoltsága, szükségszerűsége és jogszerűsége. A *ius cogens* körébe tartozó norma megköveteli az államoktól, hogy

⁷³ International Covenant on Civil and Political Rights; New York, 1966, 4. cikk (2) bek. és 7. cikk

⁷⁴ United Nations Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; New York, 1984

⁷⁵ GYULAI –MINK – IVÁN i. m. 6. o.

⁷⁶ HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében.* In: Acta Humana, 2008. 3. sz., 50. o.

⁷⁷ Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 122. o.

joghatóságuk alatt a kínzás bűncselekménynek minősüljön – függetlenül attól, hogy részes-e az ide vonatkozó nemzetközi egyezményeknek vagy sem. Továbbá, az UNCAT részes államainak az is kötelezettsége,⁷⁸ hogy a kínzást megfelelő büntetéssel szankcionálják, valamint, hogy a kínzás áldozatainak és azok hozzátartozóinak megfelelő kompenzációt és rehabilitációt biztosítsanak. Ezen felül, az Egyezmény tagállamainak senkit sem szabad kiutasítani, hazatoloncolni, vagy kiadni egy másik olyan államnak, ahol nyomós okok alapján fennáll annak a veszélye, hogy az illető személyt megkínózzák.⁷⁹

A kínzás elleni fellépés regionális, európai rendszerének alapját az Európa Tanács 1986. november 26-án elfogadott dokumentuma képezi, ez *A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény*,⁸⁰ mely azonban a címben szereplő egyik fogalmat sem határozza meg. Továbbá, az Európa Tanács a kínzás megelőzése érdekében létrehozott egy bizottságot⁸¹ (a továbbiakban: CPT), mely rendkívüli jelentőséggel bír az európai régióban a kínzás elleni fellépés gyakorlati átültetésében.

4.1.2. A kínzás tilalma a Strasbourg-i Bíróság gyakorlatában. Mivel a kínzás tilalmát az EJEJ csupán deklarálja, ám értelmezésével nem foglalkozik, ezért a Bíróságra hárult az Egyezmény 3. cikkének részletes kifejtése.

Írország vs. Egyesült Királyság (1978).⁸² A Bíróság ezzel az esettel kapcsolatban fogalmazta meg azokat a szempontokat, amelyek alapján valamely bánásmód vagy büntetés kínzásnak, embertelennek, illetőleg megalázónak minősülhet. A történeti tényállás szerint, brit rendőri szervek Észak-Írországból, számos személyt bírósági határozat nélkül huzamosabb ideig fogva tartottak, ill. internáltak, a véres terror és a függetlenségi mozgalmak leverése céljából. Az ügy konkrét tárgya az ún. „öt technika” volt, melyet a brit hatóságok az ír terroristák kihallgatásakor alkalmaztak. A módszer az alábbi elemekből tevődött össze: 1) falhoz állítás hosszabb ideig, kényelmetlen helyzetben; 2) a fogva tartott fejére sötét csuklya húzása; 3) a fogva tartott olyan helyiségbe zárása, ahol folyamatosan nagy a zaj; 4) alvás megvonás; 5) végül étel- és italmegvonás.⁸³

Az eset kapcsán az EJEJ rögzítette: annak megállapításánál, hogy a cselekmény embertelen bánásmódnak vagy kínzásnak minősül-e, jelentősége van a bánásmód

⁷⁸ Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 115. o.

⁷⁹ HARASZTI i. m. 51. o.

⁸⁰ European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment; Strasbourg, 1986

⁸¹ European Committee for the Prevention of Torture

⁸² ECHR 1978-01-18 5310/71; Case of Ireland v. the United Kingdom, paras. 148-246.

⁸³ KOVÁCS Levente – SÁNTHA Ferenc: *A kínzás büntette a nemzetközi büntetőjogban*. In: Miskolci Jogi Szemle, 2010. 2. sz., 20. o.

időtartamának, a fizikai vagy lelki hatásainak, valamint a végrehajtás eszközeinek és módjának. Így csak az eset összes körülményét vizsgálva dönthető el, hogy történt-e jogsértés, ill. a rossz bánásmód melyik formája állapítható meg. A Bíróság az említett „öt technikát” nem kínzásnak, hanem embertelen és megalázó bánásmódnak minősítette, és rámutatott, hogy a kínzás olyan súlyos és szándékos kegyetlenséget feltételez, amit komoly testi-lelki sérülések nélkül nem lehet megállapítani.

Aksoy vs. Törökország (1996).⁸⁴ Ezen ügy azért számít mérföldkönek a terrorizmussal kapcsolatos joggyakorlatban, mert első alkalommal marasztalt el egy államot a Strasbourg-i Bíróság a kínzás tilalmának megsértése miatt.⁸⁵

A török hatóságok a panaszt meztelenre vetkőztették, karjait a háta mögött összekötözték, majd így fellógatták (ún. palesztin akasztás), melynek következtében később mindkét karja lebénult. Az eset kapcsán kifejtett bírósági álláspont szerint a kínzás csak azokhoz a szándékosan elkövetett bánásmódokhoz kapcsolható, amelyek nagyon súlyos és kegyetlen fájdalmat okoznak. A Bíróság szerint a hatóságok szándékosan követték el a cselekményt, amely olyannyira kegyetlen természetű, hogy csakis kínzásnak minősíthető.

Selmouni vs. Franciaország (1999).⁸⁶ Az ügy panaszosa egy kábítószer-csempészzel vádolt letartóztatott volt, akit a fogva tartás során több alkalommal baseball-ütővel és ököllel megverték, levizeltek, lábait megégették, valamint folytonos szexuális bántalmazásnak volt kitéve.

A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a fenti események bizonyos körülmények között kínzásnak minősülhetnek. Továbbá az EJEB kifejtette: annak ellenére, hogy bizonyos cselekmények korábban embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősültek, még a későbbiek során minősíthetők kínzásnak. A Strasbourg-i Bíróság a súlyosabb minősítést azzal indokolta, hogy az emberi jogok és alapvető szabadságok napjainkban, a terrorizmus és a szervezett bűnözés elterjedése okán nagyobb veszélynek vannak kitéve, így a keményebb, fokozott fellépés indokolt a demokratikus társadalmak alapvető értékeinek megóvása érdekében.

Frérot vs. Franciaország (2007).⁸⁷ Az ügy érintettje egy szélsőbaloldali fegyveres mozgalom korábbi tagja volt, akit 1995-ben harmincévi szabadságvesztés-büntetésre ítélték –

⁸⁴ ECHR 2010-10-12 21987/93; Case of Aksoy v. Turkey, paras. 58-109.

⁸⁵ Sikuta, J.: *Threats of Terrorism and Selected Case Law of the European Court of Human Rights*. (SIKUTA II.) Vienna Online J. on Int'l Const. L. Vol. 1:39-54 (2007), 42. o.

⁸⁶ ECHR 1999-07-28 25803/94; Case of Selmouni v. France, paras. 70-106.

⁸⁷ ECHR 2007-06-12 70204/01; Case of Frérot v. France, paras. 25-49.

többek között – terrorcselekmény elkövetése miatt, és aki a büntetés-végrehajtási intézetben elszenvedett többszöri testüreg-motozások miatt nyújtott be panaszt.

Az eset kapcsán a Strasbourg-i Bíróság megállapította az EJE 3. cikkének, nevezetesen a megalázó bánásmód tilalmának sérelmét, és megjegyezte, hogy a megalázó bánásmód sérelme együtt jár az alsóbbrendűség és a szorongás érzésével a sértetti oldalon, illetőleg az önkény alkalmazásával az elkövetői oldalon. Az emberi méltóságba történő komoly beavatkozásnak minősítette a Bíróság, hogy az elítéltet arra kényszerítették, vetkőzzön meztelenre más emberek előtt, hogy megvizsgálják az ánuszt. A testüreg-motozással együtt járó rendkívüli, intim jellegű abúzusok olyan mértékű megalázottság-érzéshez vezettek, amely meghaladta e kényszerintézkedéssel rendszerint együtt járó, elkerülhetetlenül szükséges kellemetlenség érzetét. Mi több, az elítélt megaláztatását súlyosbította, hogy több alkalommal is, amikor megtagadta az együttműködést, büntetesképpen fegyelmi cellába zárták.

Omar Othman vs. Egyesült Királyság (2012).⁸⁸ A panasz benyújtója ellen Jordániában, terrorcselekmény elkövetése miatt folyt büntetőeljárás, melynek vádjában – távolléte ellenére – a bíróság bűnösnek találta, és szabadságvesztés-büntetésre ítélte. Az elítélt azért fordult a Strasbourg-i Bírósághoz, mert úgy ítélte meg, hogy hazatoloncolása esetén megsérülne az EJE-ben rögzített joga, nevezetesen az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma.

A Bíróság ellenben úgy határozott, hogy a panaszos Jordániába történő kitoloncolása esetén nem sérülne az Egyezmény 3. cikke, mivel nem áll fenn a rossz bánásmód kockázata. Döntését az EJE főképp azzal indokolta, hogy az Egyesült Királyság és a jordániai kormányzat különösen jelentős erőfeszítéseket tett abból a célból, hogy átlátható és részletes biztosítékokat garantáljon annak érdekében, hogy a panaszosnak hazatérése után ne kelljen elszenvedni a rossz bánásmód valamely formáját. Ennek megfelelően, egy független emberi jogi szervezet ellenőrizte volna a garanciák betartását, amely a büntetés-végrehajtási intézetben is kapcsolatban állt volna az elítélttel. Ugyanakkor, a Bíróság álláspontja szerint, a panaszos kitoloncolása esetén, egy – valószínűleg bekövetkező – perújrafelvétel során fennállt volna az a kockázat, hogy bekövetkezik az Egyezmény 6. cikkének, a tisztességes tárgyaláshoz való jognak a sérelme – mégpedig a kínzás tilalmával összefüggésben. A döntés arra a nemzetközi konszenzusra⁸⁹ reflektált, mely szerint a kínzás során szerzett bizonyítékok felhasználása eleve ellehetetleníti a tisztességes tárgyalást.

⁸⁸ ECHR 2012-01-17 8139/09; Case of Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom, paras. 160-291.

⁸⁹ UNCAT 15. cikk

Aswat vs. Egyesült királyság (2013).⁹⁰ A panaszost az Egyesült Királyságban tartották fogva, aki azért fordult a Bírósághoz, mert meglátása szerint, az USA-ba történő kiadatásával sérülne az EJEE 3. cikkébe foglalt joga. Beadványában a fogva tartás feltételeire hivatkozott, nevezetesen az előzetes letartóztatás várható elhúzóására, valamint *supermax* fegyházban⁹¹ történő elhelyezésére, mely körülmények feltehetően rontanának egészségi állapotán: súlyosbítanak paranoid skizofréniáját.

Bár az EJEB megállapította, hogy a terhelt kiadatása valóban sértene az Egyezmény 3. cikkét – az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát –, ám ennek oka csak és kizárólag a panaszos elmebetegségének súlyosságában, nem pedig a fogva tartás várható időtartamában keresendő. A Bíróság döntését azzal indokolta, hogy a terheltet ez esetben egy olyan államnak adnák ki, ahol sem családi kötelezésekkel, sem baráti kapcsolatokkal nem rendelkezik, így szociális beágyazottsága hiányában semmiféle támogatásban nem részesülne a fogva tartás ideje alatt. Ennek okán, valamint az ellenséges és szigorú börtönkörnyezet miatt, fennáll annak a kockázata, hogy elmeállapotában és egészségében olyan mértékű rosszabbodás következne be, amely megvalósítaná az EJEE 3. cikkének sérelmét.

Trabelsi vs. Belgium (folyamatban lévő ügy).⁹² A történeti tényállás szerint az ügy panaszosa egy tunéziai állampolgár, akit az USA-nak történő, folyamatban lévő kiadatásáig Belgiumban tartottak fogva 2001 szeptemberétől. Kiadatása esetén, az USA-ban terrorcselekmény vádja miatt büntetőeljárás várt rá, amelyben a vele szemben kilátásba helyezett büntetés tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés volt. Annak ellenére, hogy az EJEB a Bíróság Szabályzatának⁹³ 39. pontja alapján elrendelte az ügy befejezéséig a kiadatás felfüggesztését, a belga kormány végrehajtotta a kiadást 2013. október 3-án.

Bár az ügy még nem zárult le a Bíróság előtt, ám ha ennek ellenére mégis szeretnénk valamilyen képet kapni a várható ítéletről, véleményem szerint a *Vinter és Társai vs. Egyesült Királyság-ügyet*⁹⁴ érdemes alaposabban megvizsgálni, melyben 2013. július 9-én született döntés. A két eset tárgya ugyanis egyező: az a kérdés, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés ellentétben áll-e az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmával? Az ügy kapcsán az EJEB kifejtette: az olyan szabadságvesztés-büntetés, amelynél csak akkor van lehetősége az elítéltnak a feltételes szabadságra bocsátásra, ha halálos betegségben szenved,

⁹⁰ ECHR 2013-04-16 17299/12; Case of Aswat v. the United Kingdom, paras. 37-62.

⁹¹ Így nevezik egyes országokban a legveszélyesebb bűnelkövetőknek fenntartott büntetés-végrehajtási intézeteket. A 'supermax' jelző az angol 'super-maximum security' kifejezés rövidítése, ami a szigorú ellenőrzésre, az izoláció szintjére és az őrzés biztonsági fokozatára vonatkozik.

⁹² No. 140/10; Case of Trabelsi v. Belgium

⁹³ ECHR Rules of Court (http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf, letöltés: 2013-11-13)

⁹⁴ ECHR 2013-07-09 66069/09, 130/10, 3896/10; Case of Vinter and Others v. the United Kingdom, paras. 82-139.

vagy mozgáskorlátozottá válik, sérti az Egyezmény 3. cikkét, vagyis az embertelen bánásmód tilalmát. Tehát a Bíróság álláspontja szerint, az ide vonatkozó súlyosan aránytalan ítéletek sérthetik az EJEE 3. cikkét. Jelen ügy tárgya nem maga a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés súlyosan aránytalan mivolta volt, hanem pont az, hogy a felülvizsgálat lehetőségének – mint eljárásjogi garanciának – a lehetősége kizárt, ami a rossz bánásmód megvalósulását eredményezi. Az EJEB hangsúlyozta, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés és az Egyezmény 3. cikke állhat egymással összhangban, de csak abban az esetben, ha nincs kizárva a szabadságra bocsátás és a felülvizsgálat lehetősége. Ahogyan a CPT szintén kifejtette: „Semmilyen ésszerű indok nem támasztja alá azt az állítást, hogy minden életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt fogva tartott élete végéig veszélyt jelent a társadalomra.” Ugyanis a szabadságra bocsátás reményétől megfosztott fogva tartottal való együttműködés a büntetés-végrehajtási intézeten belül súlyos nehézségekbe ütközhet, mivel az ilyen fogva tartottnak már nincs veszteni valója, így motiválni sem lehet.⁹⁵

Így meglátásom szerint a Bíróság el fogja marasztalni Belgiumot az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt, mivel a folyamatban lévő ügyben a kiadatás és a panaszos tényleges életfogytiglani szabadságvesztésre ítéltése között közvetlen összefüggés áll fenn, és a szabadulás reményének lehetetlensége egyértelműen megvalósítja az embertelen bánásmód sérelmét.

4.1.3. Összegzés. A vizsgált jogesetek alapján, az alábbiakban összefoglalom az EJEE 3. cikkének Bíróság általi értelmezését.

Elsőként – meglátásom szerint – kiemelkedő jelentőséggel bír a kínzás abszolút tilalma, ami azt jelenti, hogy még a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőire – így a terroristákra – nézve is kötelezően betartandó, garanciális jellegű normáról van szó, melynek megsértése a legmagasztosabb össztársadalmi célok elérése érdekében sem igazolható. Mi több, úgy vélem, a „terrorizmus korában” még inkább felértékelődik a tilalom sérthetlensége. Ezt támasztja alá a Bíróság azon nézőpontja is, hogy annak ellenére, hogy bizonyos cselekmények korábban embertelen vagy megalázó bánásmódnak minősültek, még a későbbiek során minősíthetők kínzásnak – vagyis a változó társadalmi környezettel a minősítés is változhat, súlyosabbá válhat.

⁹⁵ Magyar Helsinki Bizottság: *Küzdelem a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés eltörléséért.* (<http://helsinki.hu/kuzdelem-a-tenyleges-eletfogytig-tarto-szabadsagvesztes-buntetes-eltorleseert>-2008-2009, letöltés: 2013-11-13)

A kínzás nemzetközi jogi fogalma viszonylagosnak mondható abban az értelemben, hogy bár szükségszerű tényállási elemei

- a különös kegyetlenség, mint elkövetési mód; a súlyos testi vagy lelki sérülés, mint eredmény; ill. a szándékosság;
- a Bíróság olyan tényezőknek is kiemelt jelentőséget tulajdonít, melyek pusztán esetlegesek, vagy szituatívák. Így értékeli az elkövetés időtartamát, a fizikai-lelki hatások egyéni érzetét, valamint a végrehajtás eszközét és módját.

Az embertelen bánásmódról megállapítható, hogy azok a bántalmazások sorolhatóak ebbe a kategóriában, amelyek nem elég számottevőek ahhoz, hogy kínzásnak minősüljenek, és ezek inkább fizikai, mintsem lelki abúzusok.

Végezetül a megalázó bánásmóddal kapcsolatban megjegyzendő, hogy a megalázó bánásmód az elkövető önkényével és a sértett szorongásával, alsóbbrendűség-érzetével áll összefüggésben, mely cselekmény a sértett emberi méltóságába történő komoly beavatkozást jelent. Így az embertelen bánásmóddal ellentétben, a megalázó bánásmód lelki bántalmazást valósít meg, mely a sérelmet szenvedett félben komoly megszügyenülés-érzést okoz.

Bár az EJEE meglehetősen szűkszavú a kínzás tilalma tekintetében, így definícióalkotásba sem bocsátkozik, mégis úgy vélem, a szabályozás elégséges, és nem lenne kívánatos, hogy az Egyezmény fogalomalkotást tartalmazzon. Két okból kifolyólag képviselem ezt az álláspontot. Egyrészt, mert valamennyi ügy annyira sajátos, hogy a Bíróság minden alkalommal csak az eset összes, egyedi körülményének részletekbe menő vizsgálata és hosszas mérlegelése után tud állást foglalni a minősítés kérdésében. Így nem látnám értelmét egy olyan keretszabály megalkotásának, mely annyira általános, hogy bár minden esetre alkalmazható lenne, ám valódi tartalmat mégsem hordozna, és ezáltal továbbra is az EJEB-re hárulna a pontos fogalomalkotás feladata – nem gondolnám, hogy egy ilyen norma bármennyire is megkönnyítené a jogalkalmazást. Másrészt, napjainkban, a felgyorsult globalizáció korában, úgy vélem, egy kimunkáltabb, részletesebb szabály nem tudna lépést tartani a társadalmi változásokkal, és – ahogyan azt az UNCAT esetében is láthattuk – néhány év elteltével könnyen idejét múlttá, meghaladottá válna.

4.2. Szabadsághoz és biztonsághoz való jog

4.2.1. A szabadsághoz és biztonsághoz való jogról általában. Az EJENY rögzíti, hogy minden emberi lény szabadnak, egyenlő méltósággal és jogokkal születik, továbbá, hogy senkit sem lehet önkényesen letartóztatni, fogva tartani vagy száműzni.⁹⁶ Az EJEE ezzel összhangban deklarálja, hogy mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, majd taxatív felsorolja azokat a kivételes eseteket, amikor a jogkorlátozás törvényesnek minősülhet.⁹⁷

A nemzetközi jog tehát valamennyi ember szabadságát és biztonságát védelemben részesíti, ami azt jelenti, hogy az e jogokba történő beavatkozástól – bizonyos meghatározott és korlátozott kivételeket leszámítva – mindenki tartózkodni köteles. A fenti követelménynek megfelelően, az államoknak kötelezettsége, hogy a terrorcselekménnyel gyanúsított, ill. vádolt terhelteket, csakúgy, mint más bűncselekmények elkövetőit, törvényes keretek között tartsák fogva.⁹⁸

Mindemellett, az is elfogadott emberi jogi paradigma, hogy a fogva tartottak speciális védelemben kell, hogy részesüljenek különösen sérülékeny helyzetük miatt. Ennek oka, hogy teljes mértékben és közvetlenül ki vannak szolgáltatva az államhatalomnak, ezáltal nagyobb az esélye annak, hogy valamilyen bántalmazás áldozataivá válnak.⁹⁹ A szabadsághoz és biztonsághoz való jog így tulajdonképpen a fogva tartás törvényessége és az eljárási garanciák fokmérőjének szerepét tölti be.

Az általam megvizsgált jogesetek alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a fogva tartással összefüggésben a jogsértéseknek három tipikus problémaköre különíthető el:

- a fogva tartás önkényessége;
- a szabadságuktól megfosztottak azon lehetőségeinek hiánya, hogy a fogva tartás törvényessége ügyében bírósághoz forduljanak, továbbá, hogy a fogva tartás jogi alapját bíróság felülvizsgálja;
- végezetül, azoknak a jogosultságoknak a sérelme, amelyek a fogva tartott fizikai épségét garantálják, valamint a fegyelmi rendszerrel, a magánelzárással és a külvilággal¹⁰⁰ való kapcsolattartással kapcsolatban felmerülő jogsértések tartoznak ide.

⁹⁶ EJENY 1. és 9. cikk

⁹⁷ EJEE 5. cikk (1)-(5) bek.

⁹⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights i. m. 36. o.

⁹⁹ Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 151. o.

¹⁰⁰ Ez utóbbi magában foglalja mind a családdal és a jogi képviselővel való klasszikus értelemben vett kapcsolattartást, mind a nem kormányzati szervezetekkel való kapcsolatfelvétel és az egészségügyi, ill. a szociális ellátások igénybevételének lehetőségét.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a terrorizmus elleni küzdelem kontextusában, a szabadsághoz és biztonsághoz való jogba beletartozik a jogi képviselővel való kapcsolattartás és a bírósági felülvizsgálat részjogosítványa, valamint a letartóztatás részletes indokolásának és a vád ismertetésének kötelezettsége.

Az EJEE 5. cikk (1) bekezdése mintegy vélelmet állít fel amellett, hogy mindenkinek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra, és ez a vélelem csak kivételes, tételesen felsorolt esetekben dönthető meg.¹⁰¹ Annak ellenére, hogy az ártatlanság vélelmével az Egyezmény 6. cikk (2) bekezdése foglalkozik, ám mivel a szabadsághoz és biztonsághoz való jog legáltalánosabb – bizonyos szigorú törvényi feltételek betartása mellett – jogszerű korlátját az előzetes letartóztatás képezi, ezért a Bíróság döntéseiben az előbbivel összefüggésben értelmezte az 5. cikk rendelkezéseit. Az ártatlanság vélelme tulajdonképpen egy igen lényeges, ámde absztrakt jellegű háttér-princípium, mely rendkívül fontos a tekintetben, hogy folyamatosan „emlékezteti” az állam nevében eljáró hatóságokat, hogy fennáll annak is a potenciális lehetősége, hogy egy ártatlan személyt tartanak fogva, és hogy ezt a személyt tévesen vádolják.¹⁰²

Végezetül, fontosnak tartom kiemelni, hogy a fent ismertetett feltételek fennállása esetén a szabadsághoz és biztonsághoz való – komplex – jog korlátozható ugyan, ám az EJEE 5. cikk (4) bekezdésébe foglalt, ún. *habeas corpus* joga abszolút jellegű, sérthetetlen részjogosítvány.¹⁰³ Ez az jelenti, hogy minden fogva tartott személynek joga van olyan eljáráshoz, melynek során őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül dönt, és ha az őrizetbe vétele törvényellenes, a bíróság szabadlábra helyezését rendeli el. Az angolszász jellegű jogintézmény azt is biztosítja, hogy a fogva tartásról, annak törvényességéről, fenntartásának indokoltságáról a későbbiek folyamán is bírói szervnek kell döntenie.¹⁰⁴ Korlátozhatatlanságának indoka, hogy e rendelkezés biztosítja a legelemibb védelmet a fogva tartottak számára.

¹⁰¹ MACOVEI, M.: *The Right to Liberty and Security of the Person*. Human Rights Handbooks, No. 5. Council of Europe Digital Imagery, Strasbourg, 2002. 2. o.
([http://www.coe.int/t/dgi/publications/hrhandbooks/HRHAND-05\(2004\)_en.pdf](http://www.coe.int/t/dgi/publications/hrhandbooks/HRHAND-05(2004)_en.pdf), letöltés: 2013-11-14)

¹⁰² STEVENS, L.: *Pre-trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention of Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. Vol. 17:165-180 (2009), 171. o.

¹⁰³ Human Rights Committee, General Comment No. 29; 15. cikk (16) bek.

¹⁰⁴ HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 688. o.

4.2.2. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog a Strasbourg-i Bíróság gyakorlatában. A szabadsághoz való jog csakis a fizikai értelemben vett szabadságot jelenti, sérelme pedig akkor állhat fenn, amikor az egyént szabadságától valamilyen módon megfosztják.¹⁰⁵

A Bíróság akként foglalt állást, hogy a szabadságtól való megfosztást mind a korlátozás természete, mind az érintett személy konkrét helyzete nagyban befolyásolja. Pl. az *Ashingdane vs. Egyesült Királyság*-ügyben¹⁰⁶ az EJEK úgy ítélte meg: az, hogyha valakit annak ellenére tartanak bezárva egy elmeorvosintézetben, hogy képes lenne az intézet kertjében is sétálni, megvalósítja az Egyezmény sérelmét. Egy másik esetben, a *Guzzardi vs. Olaszország*-ügyben¹⁰⁷ a jogsértést az okozta, hogy az ügy panaszosát – akit azzal vádoltak, hogy kapcsolatban áll a maffiával –, prevenciós célból arra kényszerítette a Milánói Törvényszék, hogy – szigorú feltételek tűzése és szankciók kilátásba helyezése mellett – egy sziget meghatározott részén tartózkodjon; mi több, a panaszost családja is csak az olasz hatóságok engedélyével látogathatta.¹⁰⁸ Ellenben pl. a Bíróság nem állapította meg az EJEK 5. cikkének sérelmét az *Engel és Társai vs. Hollandia*-ügyben,¹⁰⁹ mert álláspontja szerint a fegyveres erők tagjai és a civilek e szempontból eltérő megítélés alá esnek, mivel a katonai fegyelmi büntetések végrehajtása során jogszerűen korlátozhatják az egyén szabadságát.

Brogan és Társai vs. Egyesült Királyság (1988).¹¹⁰ A négy Észak-Írországban letartóztatott, terrorizmussal vádolt panaszos azért fordult a Bírósághoz, mert a rendőrség több napon keresztül úgy hallgatta ki őket, hogy közben semmilyen hatóságot nem értesítettek fogva tartásukról.

Az EJEK úgy látta, hogy ebben az esetben megvalósult az Egyezmény 5. cikk (3) bekezdésének sérelme, mivel a rendelkezés úgy szól, hogy haladéktalanul bírót, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani a fogva tartottakat, így az semmiképpen sem halasztható négy napig vagy annál hosszabb ideig.

Fox, Campbell és Hartley vs. Egyesült Királyság (1990).¹¹¹ Az ügy panaszosait letartóztatta Észak-Írországban egy rendőr, aki aszerint a törvényi rendelkezés alapján járt el, mely lehetővé tette, hogy bármely terrorista-gyanús személy hetvenkét órára őrizetbe vehető.

¹⁰⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe i. m. 151. o.

¹⁰⁶ ECHR 1985-05-28 8225/78; Case of Ashingdane v. the United Kingdom, paras. 35-60.

¹⁰⁷ ECHR 1980-11-06 7367/76; Case of Guzzardi v. Italy, paras. 87-114.

¹⁰⁸ PELLIZZONE, I.: *War on Terrorism in the Domestic Soil: Ideas for a Comparison between Italy and the United Kingdom, Passing through the European Court of Human Rights*. B. L. J. Vol. 41:106-133 (2009), 113. o.

¹⁰⁹ ECHR 1976-11-23 5370/72; Case of Engel and Others v. the Netherlands, paras. 9-18.

¹¹⁰ ECHR 1988-11-29 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85; Case of Brogan and Others v. the United Kingdom, paras. 45-71.

¹¹¹ ECHR 1990-08-30 12244/86, 12245/86, 12383; Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom, paras. 28-48.

A Strasbourgi Bíróság elmarasztalta az Egyesült Királyságot az Egyezmény 5. cikk (1) bekezdésének megsértése miatt. Úgy ítélte meg, hogy az ügyben felhozott bizonyíték nem volt kellőképpen hatékony az alapos gyanú alátámasztásához.

Chahal vs. Egyesült Királyság (1996).¹¹² A panaszost nemzetbiztonsági érdekre hivatkozva toloncolták haza Indiába a brit hatóságok, ahol a rossz bánásmódban való részesülés kockázata, valamint a halálbüntetés lehetősége is fennállt – minthogy az érintett szikh szeparatista volt.

Az EJEB elutasította az Egyesült Királyság azon érvét, miszerint jogában állt nemzetbiztonsági okból a panaszost hazatoloncolni, annak ellenére, hogy fennállt a rossz bánásmód megvalósulásának esélye, ezáltal sérült az EJEE 3. cikke. Továbbá, az Egyezmény 5. cikkének értelmében, fogva tartása is csak addig lett volna megengedhető, míg a kitoloncolási eljárás folyamatban volt. Miután hazatoloncolása abból az okból lehetetlenné vált, hogy hazájában kínzásnak lett volna kitéve, és mivel semmilyen bűncselekménnyel sem vádolták, fogva tartása jogellenessé vált, ezáltal sérült a szabadsághoz való joga. Szintén fontos, hogy bár a panaszos indiai állampolgár volt, mégis, az EJEE 1. cikkének értelmében a jogsértésre sor kerülhetett, mivel az Egyezmény joghatósága rá is kiterjedt.¹¹³

O'Hara vs. Egyesült Királyság (2001).¹¹⁴ Az ügy panaszosa a Sinn Féin,¹¹⁵ ír republikánus párt prominens tagja volt, akit az IRA által elkövetett emberölésben való bűnrészességért tartóztattak le.

Ebben az esetben azonban a Bíróság szerint az Egyezmény 5. cikk (1) bekezdésének sérelme nem volt megállapítható. Döntését azzal indokolta, hogy a letartóztatás egy előre megszervezett, hatósági művelet eredménye volt, továbbá, az ügyben gyűjtött bizonyítékok megalapozták a terrorcselekmény gyanúját, megfelelően az „ésszerű indokolással alátámasztható, megalapozott gyanú” követelményének.

A. és Társai vs. Egyesült Királyság (2009).¹¹⁶ Az ügy tizenegy panaszosa különleges biztonsági feltételek mellett végrehajtott fogva tartását kifogásolta, melyet a törvény államtitkári ellenjegyzés mellett abban az esetben tett lehetővé, ha nem brit állampolgárokat terrorcselekményben való részvétellel gyanúsítanak.

Az eset kapcsán a Strasbourgi Bíróság kimondta az EJEE 5. cikk (1) bekezdésének sérelmét, mert a gyanúsítottakat a hazatoloncolás reménye nélkül, határozatlan ideig tartottak

¹¹² ECHR 1996-11-15 22414/93, Chahal v. the United Kingdom, paras. 72-161.

¹¹³ HAYES, N.: *Liberty v. Security – UK Anti-terrorism Legislation, the ECHR and the House of Lords*. Trinity College Review. Vol. 8:106-129 (2005), 109. o.

¹¹⁴ ECHR 2001-10-16 37555/97; Case of O'Hara v. the United Kingdom, paras. 26-59.

¹¹⁵ Az IRA politikai szárnya.

¹¹⁶ ECHR 2009-02-19 3455/05; Case of A. and Others v. the United Kingdom, paras. 104-257.

fogva, és mert a bizonytalan fogva tartást megengedő rendelkezések nem igazolható módon tettek különbséget a brit és a nem brit állampolgárok között. Az EJEK úgy látta, hogy négy panaszos tekintetében az Egyesült Királyság az Egyezmény 5. cikk (4) bekezdését is megsértette azáltal, hogy nem ismertették velük az ellenük felhozott vádakát. Továbbá, megállapította az Egyezmény 5. cikk (5) bekezdésének megsértését, mivel az Egyesült Királyság nem biztosított lehetőséget a panaszosoknak a Cikk értelmében járó kompenzáció igénylésére.

Berasategi vs. Franciaország (2012).¹¹⁷ Az ügy történeti tényállása szerint a panaszosokat azzal vádolták, hogy az ETA¹¹⁸ terrorszervezet tagjai, emiatt helyezték őket előzetes letartóztatásba, melyet aztán számos esetben meghosszabbítottak.

A Strasbourgi Bíróság az eset kapcsán kimondta az EJEK 5. cikk (3) bekezdésének megsértését, nevezetesen, hogy a letartóztatott vagy őrizetbe vett személynek joga van arra, hogy ésszerű időhatáron belül tárgyalást tartsanak ügyében vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték. Az EJEK az ítélet indokolásában kihangsúlyozta, hogy a négy évig és nyolc hónapig tartó előzetes letartóztatás időtartama nem ésszerű, és erre csak és kizárólag speciális kényszerítő körülmények között kerülhet sor, valamint a bizonyítékok mérlegelése után hozzátette, hogy a hatóságok nem olyan gyorsasággal jártak el, ahogy az tőlük elvárható lett volna.

M. S. vs. Belgium (2012).¹¹⁹ Az előző üggyhöz hasonlóan, a panasz benyújtója ebben az esetben is az előzetes letartóztatás időtartamának folyamatos meghosszabbítása miatt fordult a Strasbourgi Bírósághoz. A panaszost – többek között – azért ítélték el, mert összekötötetésben állt az Al-Káida¹²⁰ terrorszervezettel. Majd ezt követően arra várt, hogy hazaküldjék Irakba a büntetés letöltése céljából. Beadványában arra hivatkozott, hogy 2007 októberétől 2010 októberéig – Irakba való visszatéréséig – történő fogva tartása önkényes és jogsértő volt, mivel őrizetbe vételének törvényességéről a bíróság rövid határidőn belül nem döntött.

A Bíróság a bizonyítékok alapján kimondta, hogy mivel semmiféle haladéktalan hatósági döntés nem született a fogva tartás törvényességének kérdésében, ezért megvalósul az EJEK 5. cikk (4) bekezdésének sérelme, mely – ahogy a fentiekben már utaltam rá – abszolút és sérthetetlen részjogosultságot rögzít. Továbbá az eset kapcsán megállapítást nyert

¹¹⁷ ECHR 2012-01-26 29095/09; Case of Berasategi v. France, paras. 24-53.

¹¹⁸ Baszk nacionalista függetlenségi mozgalom Spanyolországban.

¹¹⁹ ECHR 2012-01-31 50012/08; Case of M. S. v. Belgium, paras. 114-197.

¹²⁰ Radikális iszlamista terrorszervezet, amelyet 1988-ban Oszáma bin Ládén hozott létre, a Szovjetunió ellen Afganisztánban harcolt veteránokból.

az Egyezmény 5. cikk (1) bekezdésének sérelme is, mivel a fogva tartást egy zárt tranzit központban hajtották végre, mely a fogva tartás jogtalanságából kifolyólag megsértette a panaszos szabadsághoz való jogát.

4.2.3. Összegzés. Az ismertetett ügyek tükrében áttekintem az EJEE 5. cikkének Bíróság általi értelmezését. Ehhez a dolgozat 3.5.2. alpontjában ismertetett, az alapjogok korlátozásának nemzetközi jogi tesztjét hívom segítségül, mely véleményem szerint logikus sémája a szabadsághoz és biztonsághoz való jog korlátozásának.

Törvényesség. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog mivel nem sérthetetlen alapjog, ezért rendkívüli jelentőséggel bír, hogy jogszabályi alapja legyen esetleges korlátozásának. Ennek megfelelően, az Egyezmény kimerítő felsorolást tartalmaz arra nézve, hogy milyen esetekben lehet legitim az EJEE 5. cikk (1) bekezdésének sérelme. Eme rendelkezés a hatóságok számára kulcsfontosságú, mert irányt mutat az önkéntes jogkövető magatartás kialakítása felé. E Cikk esetében szintén egyetértek az Egyezmény ide vonatkozó rendelkezéseivel. A szabadsághoz és biztonsághoz való jog kapcsán az EJEE lényegesen bővebb szabályozást fogalmaz meg, mint a kínzás tilalma esetén – a korlátozás feltételeinek rögzítése okán. Ezen feltételek pedig véleményem szerint megfelelő részletességgel bírnak, mivel – nemzetközi szerződésről lévén szó – nem gondolnám, hogy ettől „aprólékosabb” szabályozás célravezető lenne. Így vitás esetekben a határozatlan fogalmak tisztázása (pl. alapos gyanú) és a részletkérdések megválaszolása (pl. ésszerű határidő) ebben az esetben is a Bíróságra hárul, mely ezáltal esetről esetre mérlegelheti e feltételek fennállását, gondoskodva az EJEE evaluatív értelmezéséről és a dokumentum „élő,” naprakész jellegének fenntartásáról.

Indokolás. A vizsgált esetek alapján megállapítható, hogy a terrorizmus elleni küzdelemben elsődlegesen nemzetbiztonsági érdekből kerül sor a korlátozásra. Kardinális jelentőséggel bír azonban, hogy a korlátozás nem válhat „okaafogyottá,” vagyis amennyiben indoka már nem áll fenn, az intézkedés végrehajtását azonnal meg kell szüntetni. Továbbá, az indokolás során nem elfogadott a sztereotíp érvelés: minden egyes eset egyénileg értékelendő.

Szükségszerűség. A büntető eljárásjogi kényszerintézkedések esetén az alapos gyanú megléte szükségszerű követelmény, ezt pedig hatékony bizonyítékokkal kell alátámasztani a hatóságoknak. Az alapos gyanú megléte az előzetes fogva tartás elrendelésének *sine qua non*-ja, hiszen ez biztosítja, hogy pl. az előzetes letartóztatás „releváns és elégséges” talajon nyugodjon.

Arányosság. Rendkívül fontos, hogy a korlátozás célja ne legyen kisebb jogsértéssel járó kényszerintézkedések fogantatásával elérhető. Az állami hatóságoknak különös gondosságot kell tanúsítani ezen eljárás lefolytatása során, mi több, számításba kell venni minden egyéb enyhébb alternatívát, mellyel az intézkedés helyettesíthető és a kívánt cél elérhető (pl. rendőri felügyelet alá helyezés, óvadék letétele stb.).

Megkülönböztetés-mentesség. Mivel a diszkrimináció tilalma kiemelkedő jelentőséggel bír a joggyakorlatban, ezért a Bíróság minden egyes esetben külön vizsgálja, még akkor is, ha egyébként, a többi követelmény betartása megvalósul, és ha egyébként a korlátozás nem lenne jogellenes. Mint ahogy az EJEB, az *A. és Társai vs. Egyesült Királyság*-ügyben is rámutatott: a hatóságok nem igazolható módon tettek különbséget brit és nem brit állampolgárok között.

Záró gondolatok

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadások után a szubjektív fenyegetettségérzet szintje a demokratikus társadalmakban világszerte jelentősen megnőtt, így ennek következtében a terrorizmus elleni küzdelem az államok elsőrendű nemzetbiztonsági feladatává lépett elő. A terrorizmus elleni univerzális nemzetközi jogi fellépés azonban folyamatosan nehézségekbe ütközik, mert nem könnyű az eltérő ideológiai és politikai nézetek miatt megadni a jelenség pontos definícióját. Ahogy dolgozatomban kifejtettem, az ENSZ Közgyűlése jelenleg is dolgozik egy egyetemes terrorizmus elleni egyezmény elfogadásán, ám ennek megalkotása a nemzetközi közösség különböző értékrendszerei miatt meglehetősen nehézkes.

Emiatt foglalkoztam a probléma regionális szintű megoldási kísérleteivel, így az Európa Tanács terrorizmussal szemben tett lépéseivel – a jogi fellépés megerősítésével és az alapvető értékek védelmével –, valamint az EJEE emberi jogvédelmi rendszerével. Azt vizsgáltam, hogy a nemzetbiztonsági érdekből fogantatosított, terrorizmus ellenes állami lépések milyen tekintetben érintik, ill. sérthetik az Egyezményben biztosított emberi jogokat; nevezetesen: a kínzás tilalmát, valamint a szabadsághoz és biztonsághoz való jogot. Ennek érdekében a Strasbourgi Bíróság esetjogát hívtam segítségül, és évtizedek óta precedens értékű, vagy éppen rendkívül aktuális ügyekkel igyekeztem a két jog terrorizmus elleni küzdelemben való érintettségét felvázolni.

Arra a végső következtetésre jutottam, hogy az emberi jogi normákat még a legkivételesebb körülmények között is tiszteletben kell tartani az államoknak. Bár a terrorizmus elleni küzdelem kötelessége minden demokratikus társadalomnak, mégsem alkalmazhat a fellépés során hatékony, ámde válogatás nélküli, jogsértő eszközöket. Mi több, az a meglátásom – egyetértve *Kofi Annannal*¹²¹ –, hogy egy ilyen kivételes dimenzióban az a többlet-kötelezettség hárul az érintett társadalmakra, hogy még inkább figyelembe kell venniük az emberi jogi normák követelményeit. Mert ha nem így tennének, és megfelelkeznenek az emberi jogi tárgyú nemzetközi jogi dokumentumok által előírt követelményekről, mégis miképpen lehetne elvi alapon különbséget tenni köztük és „ellenségeik” között? Ez esetben, mégis miben különbözne az emberi jogokat porba tipró állam, az emberi jogokat porba tipró terroristától?

¹²¹ Vö.: 3.3. A terrorizmus és az emberi jogok viszonya, 24. o.

Irodalomjegyzék

- Action Against Terrorism. Council of Europe Activities
(http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/leaflet/leaflet_terrorism_en.pdf, letöltés: 2013-10-27)
- ANNAN, K.: *A Global Strategy for Fighting Terrorism*. Keynote Address to the Closing Plenary of the International Summit on Democracy, Terrorism and Security, Madrid, 2005.
(<http://summit.clubmadrid.org/keynotes/a-global-strategy-for-fighting-terrorism.html>, letöltés: 2013-11-09)
- BARTKÓ Róbert: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*. PhD értekezés, SZE-ÁJK, 2011.
(http://www.sze.hu/~smuk/DoktoriIskola/Fokozatszerzes/BartkoR/PhD%20disszertacio_Bartko%20R_20110426.pdf, letöltés: 2013-10-22)
- BODA József: *A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei*. In: Rendvédelmi-történeti Füzetek, 2007. 16. sz.
- Council of Europe Committee of Ministers: *Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism*. Council of Europe Publishing, 2002.
- DINH, V. D.: *Defending Liberty: Terrorism and Human Rights*. Helsinki Monitor. Vol. 4:328-332 (2003)
- CHASKALSON, A.: *The Widening Gyre: Counter-terrorism, Human Rights and the Rule of Law*. Cambridge Law Journal. Vol. 67:69-91 (2008)
- EICKE, T.: *Terrorism and Human Rights*. European Journal of Migration and Law. Vol. 4:449-467 (2003)
- GALICKI, Z.: *International Law and Terrorism*. American Behavioral Scientist. Vol. 48:743-757 (2005)
- GYULAI Gábor – MINK Júlia – IVÁN Júlia: *Kiutasítás és emberi jogok*. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2012.
(http://helsinki.hu/wp-content/uploads/helsinki_birojegyzet2012_final.pdf, letöltés: 2013-11-16)
- HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

- HARASZTI Margit Katalin: *A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében.* In: Acta Humana, 2008. 3. sz.
- HAVASI Zoltán: *A terrorizmus és a jog.* In: Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, ZMNE, 2003. 4. sz.
- HAYES, N.: *Liberty v. Security – UK Anti-terrorism Legislation, the ECHR and the House of Lords.* Trinity College Review. Vol. 8:106-129 (2005)
- International Council of Human Rights Policy: *Talking about Terrorism – Risks and Choices for Human Rights Organisations.* 2008.
(http://www.ichrp.org/files/reports/35/129_report_en.pdf, letöltés: 2013-11-09)
- KARDOS Gábor: *Miért nehéz a terrorizmus ellen jogi eszközökkel védekezni?* In: VADAI Ágnes (szerk.): *Terrorizmus. A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás.* Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapest, 1999.
- KOVÁCS Levente – SÁNTHA Ferenc: *A kínzás büntette a nemzetközi büntetőjogban.* In: Miskolci Jogi Szemle, 2010. 2. sz.
- KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2011.
- LATTMANN Tamás – KAJTÁR Gábor – STAUBER Péter – JENEY Petra: *A nemzetközi jog alkotmányosítása.* In: Fundamentum, 2009. 1. sz.
- MACOVEI, M.: *The Right to Liberty and Security of the Person.* Human Rights Handbooks, No. 5. Council of Europe Digital Imagery, Strasbourg, 2002.
([http://www.coe.int/t/dgi/publications/hrhandbooks/HRHAND-05\(2004\)_en.pdf](http://www.coe.int/t/dgi/publications/hrhandbooks/HRHAND-05(2004)_en.pdf), letöltés: 2013-11-14)
- Magyar Helsinki Bizottság: *Küzdelem a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés eltörléséért.*
(<http://helsinki.hu/kuzdelem-a-tenyleges-elfogytig-tarto-szabadsagvesztes-buntetes-eltorleseert-2008-2009>, letöltés: 2013-11-13)
- MARIAN, I.: *Protecting Human Rights and International Humanitarian Law in the Fight against Terrorism.* Contemporary Readings in Law and Social Justice. Vol. 4:174-179 (2012)
- MIKLÓSI Zoltán: *A terrorizmus elleni „háború” és az emberi jogok.* In: Fundamentum, 2004. 3. sz.

- MIKLÓSI Zoltán: *Terrorizmus, alkotmányosság, szuverenitás*. In: Fundamentum, 2005. 3. sz.
- MINK Júlia: *Az emberi jogok védelme az Európa Tanács keretei között*. In: KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás (szerk.): Nemzetközi jog. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: *Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism*. Fact Sheet No. 32.
(<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>, letöltés: 2013-10-25)
- Organization for Security and Co-operation in Europe: *Countering Terrorism, Protecting Human Rights*. A Manual. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights Publishing, Varsó, 2007.
- PELLIZZONE, I.: *War on Terrorism in the Domestic Soil: Ideas for a Comparison between Italy and the United Kingdom, Passing through the European Court of Human Rights*. B. L. J. Vol. 41:106-133 (2009)
- SIKUTA, J.: *Threats of Terrorism and the European Court of Human Rights*. European Journal of Migration and Law. Vol. 10:1-10 (2008)
- SIKUTA, J.: *Threats of Terrorism and Selected Case Law of the European Court of Human Rights*. Vienna Online J. on Int'l Const. L. Vol. 1:39-54 (2007)
- SCHWIMMER, W.: *Preface to the CoE Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism*. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004.
- STEVENS, L.: *Pre-trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention of Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice. Vol. 17:165-180 (2009)
- VADAI Ágnes: *A terrorizmus kérdése az ENSZ által elfogadott nemzetközi egyezményekben*. In: VADAI Ágnes (szerk.): Terrorizmus. A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, Budapest, 1999.
- WALTHER, P. – KESSING, P. V.: *Does Training in International Humanitarian Law and Human Rights Law Constitute 'Material Support to Terrorism'?* Australian International Law Journal. Vol. 18:251-258 (2011)

Felhasznált jogszabályok, bírói döntések

Nemzetközi szerződések:

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni egyezmény (1984)
- A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény (1986)
- Egyezmény a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről (1937)
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948)
- Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950)
- Európai egyezmény a pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról (2005)
- Európai egyezmény a terrorizmus megelőzéséről (2005)
- Európai egyezmény a terrorizmus visszaszorításáról (1977)
- Európai egyezmény a terrorizmus visszaszorításáról módosító jegyzőkönyv (2003)
- Hágai Egyezmény (1970)
- Montreali Egyezmény (1971)
- Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)
- Tokiói Egyezmény (1963)
- Tűszszedés Elleni New York-i Egyezmény (1979)

ENSZ dokumentumok:

- A/RES/49/60; ENSZ Közgyűlés 49/60 sz. határozat
- A/59/894; Draft Comprehensive Convention against International Terrorism
- Committee of Experts on Terrorism. Abridged Report List of Items Discussed and Decisions Taken (2013)
- ENSZ Alapokmány (1945)
- Human Rights Committee, General Comment No. 29
- S/RES/1373; ENSZ Biztonsági Tanács 1373 (2001). sz. határozat
- S/RES/1566; ENSZ Biztonsági Tanács 1566 (2004). sz. határozat
- S/RES/1624; ENSZ Biztonsági Tanács 1624 (2005). sz. határozat

Európa Tanács dokumentumok:

- Európa Tanács Miniszteri Bizottság 1426 (1999). sz. ajánlás
- ECHR Rules of Court (2013)

Bírói döntések:

- Case of Lawless v. Ireland, 332/57
- Case of Ireland v. the United Kingdom, 5310/71
- Case of Klass and Others v. Germany, 5029/71
- Case of Guzzardi v. Italy, 7367/76
- Case of Brogan and Others v. the United Kingdom, 11209/84, 11234/84, 11266/84, 11386/85
- Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom, 12244/86, 12245/86, 12383
- Case of McCann and Others v. the United Kingdom, 18984/91
- Case of Aksoy v. Turkey, 21987/93
- Case of Chahal v. the United Kingdom, 22414/93
- Case of United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey, 19392/92
- Case of Selmouni v. France, 25803/94
- Case of Heaney and McGuinness v. Ireland, 34720/97
- Case of O'Hara v. the United Kingdom, 37555/97
- Case of Martinez Sala v. Spain; 58438/00
- Case of Öcalan v. Turkey, 46221/99
- Case of Mamatkulov and Askarov v. Turkey, 46827/99
- Case of Shameyev and Others v. Georgia and Russia, 36378/02
- Case of Falakaoglu and Saygili v. Turkey, 11461/03
- Case of Ramirez Sanchez v. France, 59450/00
- Case of Frérot v. France, 70204/01
- Case of Saadi v. Italy, 37201/06
- Case of Salduz v. Turkey, 36391/02
- Case of A. and Others v. the United Kingdom, 3455/05
- Case of Ben Khemias v. Italy, 246/07
- Case of Daoudi v. France, 19576/08

- Case of Herri Batasuna and Batasuna v. Spain, 25803/04, 25817/04
- Case of Armani da Silva v. the United Kingdom, no. 5878/08
- Case of Gillan and Quinton v. the United Kingdom, 4158/05
- Case of Finogenov and Others v. Russia, 18299/03, 27311/03
- Case of Nasr and Ghali v. Italy, no. 44883/09
- Case of Al-Nashiri v. Romania, no. 33234/12
- Case of Amin and Ahmed v. the United Kingdom, no. 6610/09, 326/12
- Case of Berasategi v. France, 29095/09
- Case of El Haski v. Belgium, 649/08
- Case of El-Masri v. Macedonia, 39630/09
- Case of Ibrahim, Mohammed and Omar v. the United Kingdom, no. 50541/08, 50571/08, 50573/08
- Case of Gulamhussein and Tariq v. the United Kingdom, no. 46538/11, 3960/12
- Case of Labsi v. Slovakia, 33809/08
- Case of M. S. v. Belgium, 50012/08
- Case of Nada v. Switzerland, 10593/08
- Case of Othman (Abu Qatada) v. the United Kingdom, 8139/09
- Case of Tagayeva and Others v. Russia, no. 26562/07
- Case of Trabelsi v. Belgium, no. 140/10
- Case of Aswat v. the United Kingdom, 17299/12
- Case of Del Río Prada v. Spain, 42750/09
- Case of Husayn (abu Zubaydah) v. Poland, no. 7511/13
- Case of Sabanchiyeva and Others . Russia, 38450/05
- Case of Vinter and Others v. the United Kingdom, 66069/09, 130/10, 3896/10
- Case of A. and Others v. the United Kingdom, 3455/05
- Case of Engel and Others v. the Netherlands, 5370/72
- Case of Ashingdane v. the United Kingdom, 8225/78